SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 46 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 27 DECEMBRA 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

ODGOVOR JUGOSLOVENSKIH KNJIŽEVNIKA SOVJETSKIM KNJIŽEVNICIMA F. GLATKOVU, N. TIHONOVU I DRUGIMA

Dvadeset devetog novembra, pet godina od kad je, usred hitlerovske evropske tvrdave i u jeku žestokih bitaka naše Narodne revolucije, utemeljena naša nova narodna država, a tri godine posle ozakonjenja istoriskih odluka AVNOJ-a i proglašenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije, sovjetski književnici, drugovi N. Tihonov, F. Glatkov i G. Mdivani uputili su, preko moskovskog radia, našim narodima čestitke.

Čestitanje sovjetskih književnika, koji su neko vreme boravili u našoj zemlji, bilo bi za nas i prirodno i razumljivo da ono nije ustvari bilo samo sastavni deo uobičajenih neistinitih optužbi koje mi, Jugosloveni, neprestano slušamo posle Rezolucije Informbiroa.

I ova čestitka, u kojoj se prividno odaju izvesna priznanja našim narodima — duboko vređa upravo ono što naši narodi slave 29 novembra.

Mi, jugoslovenski književnici, u ime svojih naroda i u ime ostalih književnika i kulturnih radnika Jugoslavije, zahvaljujemo na izrazima ljubavi sovjetskog čoveka prema našim narodima — u koju kod nas niko nije nikad sumnjao, podvlačeći istovremeno da je ljubav naših naroda prema sovjetskim ostala nepokolebana i pored svih nepravdi koje su im nanesene, a koje spadaju u najteže koje su ih zadesile u njihovoj teškoj i herojskoj istoriji.

Ali, sem toga, hoćemo da obratimo sovjetskim drugovima pažnju na neke očigledne protivrečnosti i u njihovim tvrdnjama, koje bi trebalo da uoče prvi oni, baš zato što su bili u našoj zemlji i što su im kao toliko dragim gostima bila širom otvorena sva srca, sve misli i sva dela, kako naših naroda, tako i naših rukovodilaca. Time hoćemo takođe da kažemo da su oni, ovoga puta, olako i bez dovoljno savesnosti prihvatili poznate neistine o novoj Jugoslaviji.

Drugovi N. Tihonov, F. Glatkov i G. Mdivani prividno odaju priznanje našim narodima tvrdeći svojim čestitkama da je sve što je kod nas izvojevano — izvojevao narod. Ali iz tog prividnog priznanja, iako se oni u ponekoj reči trude da čak i njega otupe, izlazi, ni manje ni više, nego da je te pobede narod izvojevao s t i h i s k i m putem, sam, bez vođstva, ili pak takvim nekim čudotvornim vođenjem borbe u kome je narod sam sebi vođa. Oni su, očevidno, i sami osećali koliko je besmisleno što moraju da zaobiđu ulogu Partije u tim pobedama, pa su našu Partiju pominjali uzgred, ali su vođstvo Partije sistematski prećutkivali ukoliko nisu o njemu iznosili uobičajene neistine. Tako se, po njima, naša Narodna revolucija razvijala, u najboljem slučaju, bez i mimo vođstva Partije.

Da li bi ičija umetnička dela o Velikoj oktobarskoj socijalističkoj revoluciji, o socijalističkoj izgradnji, o Otadžbinskom ratu, sovjetski čitaoci — ili bilo koji čitaoci — mogli da prime kao istinita, kad u njima ne bi bila odražena ideološka i organizatorska uloga SKP(b), odnosno Lenjina i Staljina? A iz tvrdnji drugova Tihonova, Glatkova i Mdivania izlazi da jugoslovenski književnici, pišući o Narodnoj revoluciji i o prvim socijalističkim pobedama u svojoj zemlji — ukoliko ih ne bi negirali — treba da slikaju stihiju naroda, da oslobodilačku borbu i Revoluciju treba da svedu na neke nebitne začetke borbe i »herojske podvige«, da joj poreknu svesni i organizovani karakter, da svoju Partiju dodiruju onako uzgred, a druga Tita i njegove najbliže saradnike, koji su naše narode vodili ka tim pobedama i vode ih danas u socijalizam, ne samo da prećutkuju, nego da ih se odreknu i da ih čak osude.

Međutim, da li je, na primer, drug Tihonov svoj ciklus pesama o Jugoslaviji, koji služi na čast i našim narodima i njemu kao pesniku, mogao napisati a da ne istakne istoriski lik i ulogu druga Tita?

Očigledno, nije mogao.

Odajući našim narodima delimična priznanja za junaštvo, upornost i žrtve — i naši sovjetski drugovi prećutali su i potcenili sve ono što se kroz to junaštvo, tu upornost i te žrtve r a z v i j a l o i r a z v i l o i što je baš svojim r a z v i t k o m neosporno, i do juče neosporavano, doprinelo pobedi naroda nad fašizmom — našu Revoluciju.

Tako, govoreći o godinama naše oslobodilačke borbe, oni za čitav taj period — od prvih naših partizanskih pušaka koje su pukle na poziv Centralnog komiteta KPJ našim narodima i na poziv druga Staljina svim porobljenim narodima, pa sve do susreta naše Narodnooslobodilačke vojske sa Crvenom armijom, priznaju u svojim čestitkama samo p a r t i z a n e.

Naši narodi zaista imaju razloga da se uvek ponose imenom jugoslovenskog partizana. U našoj zemlji dejstvovali su mnogobrojni partizanski odredi, od početka do završetka Narodnooslobodilačkog rata. Međutim, partizanski odredi već od prve polovine 1942 dejstvuju kao pomoćna snaga Narodnooslobodilačke vojske, revolucionarne narodne vojske rođene i izgrađene u porobljenoj Evropi. I u one radosne dane kada je na naše granice stigla herojska Crvena armija, Vrhovni štab, odnosno drug Tito nije pokupio razbacane partizanske odrede po Jugoslaviji i poslao joj ih u susret, nego je pred nju izišla organizovana i u bezbroj bojeva prekaljena Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije, te dok su se jedne njene divizije borile zajedno sa Crvenom armijom, lotle su druge, uz pomoć partizanskih odreda, tukle neprijatelje širom čitave domovine.

To je storiska istina o našoj Armiji, o našoj Revoluciji, istina koju niko nema prava ni snage da ospori, kao što ima ni prava ni snage da ospori naš oslobođene teritorije — po veličini rane izvesnim evropskim državama — koje smo imali počev od 1941. i na kojima organizovanu narodnu vlast, organizovan privredni i kulturni život, radne brigade, kolektivne setve i žetve, štamparije, listove, časopise i knige. A tu, u tom dugom i mučnom, al organizovanom i nepokolebljivo revlucionarnom rastu naše narodne drave ,tačnije rečeno u stalnom razijanju i konačnoj pobedi Narodne evolucije i jeste pravi značaj i smao 29 novembra, kako onog iz 1943tako i onog iz 1945 godine.

Ko to ne vi, t.j. ko ne vidi ili neće da vidi i izna našu Narodnu revoluciju i svešto je ona stvorila, ustvari — hteo ili ne hteo — poriče i oslobodilačk borbu naroda Jugoslavije i 29 novembar.

Tako na to edaju naši narodi — i nikako drukče.

Odajući privno izvesna priznanja našim narodim sovjetski pisci prećutali su upravono bitno: Revoluciju koja je izvršenu našoj zemlji, revolucionarni preobražaj koji nas je izveo na put socijalizma. Ne pominjući postojanje ne narodne vojske u toku rata i r e l u c i o n a r n i karakter naše oslobodilač borbe — oni su u čestitkama povom 29 novembra zaobišli neospornu torisku činjenicu — da smo mi ove g l i n e slavili petogodišnjicu naše R e l u c i j e, a ne samo trogodišnjicu pro šenja federativne republike. Jer 29 ovembra 1945 mi smo ustvari do kra ozakonili i sproveli revolucionarn tekovine Oslobodilačkog rata 1941 45, koje su utemeljene u Jajcu 29 ovembra 1943.

Mi smo baš od vo međunarodnog proletarijata, a posno od najvećih sovjetskih pisaca naše i naučili da je zadatak književni da umetnički kazuje životnu istin dinamiku, lepotu i heroiku borbe za socijalizam. A ono što bi, držeći s današnjeg stava drugova Tihonova, latkova i drugih prema Jugoslaviji rebalo da činimo, bilo bi poricanje istine, bila bi neistina, bila bi izdaja e samo prema našim narodima, i jihovoj istoriji, nego i prema an perijalističkom, demokratskom i ijalističkom frontu.

Da li treba to da zah aju, da li treba tome da nas uče sjetski pisci, pisci prve zemlje socija ma!

Šta bi za budućnost ih naroda značilo ako bi im se odu o njihovo najslavnije poglavlje iste ? Zar bi to moglo biti u interesu kog naroda ili međunarodne bo za socijalizam?

Ne, ne bi moglo da bud

Sovjetski drugovi pisci ovore o bezgraničnoj ljubavi naš naroda prema Sovjetskom Savezu, kakvu su nailazili na svakom kor u našoj zemlji. Pada u oči da nijedan od njih, govoreći o toj lju vi, nije zapitao — gde su uzroci tak ubokoj i tako razgranatoj pojavi. Ni ug Tihonov, ni drug Glatkov nisu zapitali — kakva je sadržina te ubavi, ko je tu ljubav podigao do epena r e v o l u c i o n a r n e s v e s ko joj je dao ne samo nove razm nego, pre svega, novu životnu s inu, ko je našim narodima ulio ver nepobedivost i oslobodilačku mis prve zemlje socijalizma?

Samo tradicijama to se ne ob jasniti, jer su one samo jedan to sporedan — elemenat. A tek ta ljubav ne bi mogla razviti na o vu onoga čime je o SSSR-u jugosl ska buržoazija nabijala uši našim rodima više od dvadeset godina.

Ko i kako je u kapitalističkoj goslaviji razvijao ljubav pr SSSR-u mogao je osetiti prvi zva ni sovjetski pretstavnik u našoj mlji kada je došao 1940 radi usposta ljanja odnosa i video kako polic hapsi manifestante.

Ta je ljubav postala takva i tolik samo zato što je naša Partija, što naročito ovo rukovodstvo naše Par tije, s drugom Titom na čelu, koje sovjetski pisci optužuju za antisovjet sku kampanju i skretanje s puta in ternacionalizma, i pre rata, u surovim uslovima ilegalnosti, ulivalo u svest masa istinu o oslobodilačkoj misiji prve zemlje socijalizma.

Nije potrebno dokazivati koliko je naša Partija, baš pod ovim rukovodstvom, tu ljubav rasplamsavala u godinama naše Narodne revolucije i koliko je neguje i razvija danas, kada naši narodi, u najtežim uslovima, uspešno izgrađuju socijalizam. O svemu tome svedoči čitava naša unutarnja i spoljna politika, čitava naša kulturna politika. Umesto da dokazujemo sovjetskim piscima ono što i sami znaju, pozivamo drugove Glatkova i Tihonova da navedu makar jedan primer iz međunarodnih odnosa koji bi potvrdio da se naša zemlja ma čim odvojila od koje bilo demokratske zemlje u odnosu prema imperijalistima. Neka navedu makar jedan primer otstupanja naše Partije od dosledne borbe protiv kapitalističkih elemenata u zemlji. I dalje, pozivamo drugove Glatkova i Tihonova da navedu makar jednu zemlju iz zajednice država narodne demokratije, u kojoj je objavljeno toliko prevoda sovjetske nauke, literature i publicistike, prikazano toliko sovjetskih filmova, izvođeno toliko sovjetskih muzičkih dela, objavljeno toliko članaka i informacija o Sovjetskom Savezu — koliko je učinjeno i koliko se to i danas čini u Jugoslaviji, uprkos čudovišnoj kampanji koja se šest meseci vodi protiv nove Jugoslavije od strane nekih rukovodilaca demokratskih zemalja.

Neka navedu i jednu zemlju, sem Sovjetskog Saveza, u kojoj je ljubav prema Boljševičkoj partiji i drugu Staljinu dokazana na delu toliko, koliko u Jugoslaviji.

Može li se, na primer, opravdati ono što je u Vroclavu učinio drug Fadejev — ćutanje kojim je prešao preko napora, krvi i žrtava koje u velikoj borbi protiv fašističkih agresora — za socijalizam, nisu žalili ni naši književnici ni ostali naši kulturni radnici! Drug Fadejev samo je oslabio ubedljivost i principijelnost svog opšteg izlaganja na Svetskom kongresu intelektualaca za odbranu mira kada je, nabrajajući književnike koji su se borili protiv fašizma i žrtvovali život, prećutao jugoslovenske književnike koji su se istakli u borbi protiv fašizma i od kojih su mnogi poginuli kao borci na bojnom polju — da pomenemo samo Augusta Cesarca, Ognjena Pricu, Ivana Gorana-Kovačića, Đorđa Jovanovića, Hasana Kikića, Dragana Destovnika-Kajuha, Koču Racina i mnoge druge iz tog velikog niza. Drug Fadejev prećutao je milion sedamsto hiljada Jugoslovena, poginulih u toku rata. Na tom istom mestu — on je čak prećutao postojanje nove, antiimperijalističke, socijalističke Jugoslavije. Drug Fadejev time, razume se, nije mogao da umanji veličinu i značaj borbe naroda nove Jugoslavije.

Drugovi Tihonov i Glatkov u svome radio-govoru uveravaju u ljubav prema jugoslovenskom narodu, ali to kao i delimična priznanja našoj borbi obesnažuju tvrdnjom da naša zemlja ne izgrađuje socijalizam i da je naše rukovodstvo nacionalističkim skretanjem izvršilo izdaju i izdvojilo naše narode iz socijalističkog fronta.

U čemu se sastoji »nacionalizam« i »izdaja«, kada mi i dalje izgrađujemo socijalizam i u svemu dokazujemo vernost internacionalizmu? Niko ne može navesti gde i kada se nova Jugoslavija u međunarodnoj politici nije dosledno držala na liniji antiimperijalističke borbe i interesa svih zemalja demokratskog tabora na čelu sa SSSR-om.

Kakav je to internacionalizam i kakav je to komunistički moral u ime koga treba jednu revolucionarnu zemlju, novu Jugoslaviju, izolovati silom, ne birajući sredstva, i nabeđivati je da se ona sama izdvaja iz socijalističke zajednice, iz koje se ona nije izdvojila, neće i ne može izdvojiti?

I zato pozivamo drugove Glatkova, Tihonova i druge sovjetske pisce da dođu u našu zemlju, pa neka svojim očima i svojom savešću izmere da li naša zemlja ide u socijalizam ili se pretvara u imperijalističku koloniju. Pozivamo ih neka vide kako su bolno odjeknule u srcu svakog našeg čoveka neistinite i nepravedne optužbe koje su našim narodima — pod izgovorom izdaje rukovodstva — bačene u lice, kako su nam te klevete na bazi Rezolucije Informbiroa nanele nepotrebne teškoće i kako naši radni ljudi, i pored svega toga, ponosno i smelo idu napred, grade svoju socijalističku domovinu. I pozivamo ih da nam oči u oči, na osnovu ljudske, odnosno komunističke savesti, odgovore na neka pitanja koja proističu iz njihovih tvrdnji:

Prvo, neka nam navedu ijedan dokaz da su naša zemlja, naša Partija ili naše rukovodstvo izdali imperijalistima — javno ili tajno — interese svoga naroda, koji su u svemu osnovnom istovetni sa interesima bilo koje socijalističke zemlje, sa interesima socijalizma i demokratije u svetu.

Drugo, neka nam navedu ijedan dokaz da su naša Partija u celini ili njeno rukovodstvo napose u ma čemu popustili interesima buržoazije svrgnute s vlasti, u ma čemu izdali interese svoje radničke klase i radnog naroda, interese koji su uvek u osnovi bili i ostaju istovetni sa interesima bilo koje radničke klase i međunarodnog proletarijata.

Ne, takve dokaze oni ne mogu navesti. I to iz prostog razloga što ih nema u stvarnosti. A naša zemlja i Partija upravo su optuženi za te dve stvari.

Mi, najzad, pitamo sovjetske književnike i pozivamo ih da nam otvoreno odgovore: zašto borbu za socijalizam u Jugoslaviji oni i neke vođe demokratskih zemalja smatraju — nacionalizmom? Zašto bi borba koju narodi Jugoslavije vode za ostvarenje socijalizma u svojoj zemlji u ma čemu bila izdvajanje iz socijalističkog tabora ili bila suprotna interesima sovjetskog naroda ili ma kojeg drugog naroda?

Socijalistički svet jeste jedan i mora da bude jedan i nedeljiv. A neistine, klevete i metodi, kakvi se primenjuju prema novoj Jugoslaviji — suprotni su njegovoj suštini i ustvari vode jedino njegovom slabljenju i razbijanju.

Pomenuti sovjetski književnici, kao i mnogi drugi javni radnici demokratskog fronta, uzeli su na sebe ulogu na kojoj im buduće generacije neće pozavideti a koju im istorija neće oprostiti: da netačno prikažu herojski lik jednog naroda i jedne revolucionarne partije, da izbrišu najslavnije stranice istorije jedne zemlje, da zbune i pokolebaju jedan narod na njegovom putu ka ostvarenju socijalizma — najlepšeg sna najvećih duhova čovečanstva.

Da, teško je i mučno našim narodima da trpe klevete i uvrede, od strane onih koji bi trebalo da govore u ime istine, pravde i napretka. Ali je još teže i mučnije biti u ulozi klevetnika.

Ako ne sutra, jednom kasnije ipak će se postaviti pitanje u odnosu na ovu čudovišnu hajku protiv socijalizma u Jugoslaviji, protiv KPJ: gde je istina? Počeće — i već je počelo — sravnjivanje reči i dela, neistina sa istinom. Zar mislite da ikakva propaganda može istinu da sakrije, da odvoji stvarnost od saznanja, da proturi neistinu kao istinu? Zar istorija čovečanstva ne potvrđuje da je tako šta bilo moguće samo privremeno, samo za određen period, a da je istina ipak pobeđivala?

Treba se setiti gde i čime je počela ova čudovišna hajka protiv socijalizma u Jugoslaviji — a kuda je ona danas stigla. Ona je počela tobožnjom kritikom zbog skretanja KPJ po seljačkom pitanju i otsutsva demokratije u KPJ. A danas se njom sprovodi svestrana izolacija nove Jugoslavije, pod netačnim izgovorom da je rukovodstvo KPJ prešlo na pozicije nacionalizma. Početak te kampanje ima veze sa današnjim njenim oblicima samo utoliko što je trebalo da se nađe povod za svrgavanje rukovodstva KPJ.

Ali kad naše rukovodstvo nije ni u čemu izdalo zemlju imperijalistima, niti se sprorazumelo sa svrgnutom buržoazijom, nego — i pored svih teškoća, od kojih znatan deo prouzrokuje i kampanja u kojoj sad uzimaju učešće i sovjetski književnici — smelo vodi naš narod putem socijalističke izgradnje i nezavisnosti od imperijalista, zbog čega se postavlja taj zahtev?

Na to vi, sovjetski drugovi, dugujete odgovor nama, književnicima Jugoslavije — ali ne samo nama i našim narodima, nego i čitavom naprednom čovečanstvu i svojoj sopstvenoj savesti.

Taj odgovor je nemogućno izbeći. A da će do njega doći i da će on pomoći dalji razvoj socijalizma, da će on pomoći pobednički hod čovečanstva u socijalističku budućnost, u to mi, jugoslovenski književnici, nimalo ne sumnjamo.

I zato neka ovaj naš odgovor sovjetskim drugovima bude ne samo pokušaj da ih razuverimo u njihovim netačnim tvrdnjama, nego i još jedan potsticaj u ime naroda Jugoslavije, za pravilno uređenje odnosa među demokratskim zemljama, na korist progresivnog čovečanstva i za punu pobedu socijalizma u svetu.

U ime književnika Jugoslavije:

Ivo ANDRIĆ, Mirko BANJEVIĆ, Antun BARAC, Josip BARKOVIĆ, France BEVK, Oto BIHALJI-MERIN, Milan BOGDANOVIĆ, A. R. BOGLIĆ, Matej BOR (Vladimir Pavšić) Viktor CAR EMIN, Branko ĆOPIĆ, Oskar DAVIČO, Milan DEDINAC, Ivan DONČEVIĆ, Milan ĐOKOVIĆ, Janko ĐONOVIĆ, Eli FINCI, Marin FRANIČEVIĆ, Ivo FROL, Velibor GLIGORIĆ, Pavel GOLIA, Joža HORVAT, Stevan JAKOVLJEVIĆ, Slavko JANEVSKI, Marijan JURKOVIĆ, Vjekoslav KALEB, Jure KAŠTELAN, Mile KLOPČIĆ, Edvard KOCBEK, Slavko KOLAR, Blažo KONESKI, Dušan KOSTIĆ, Ferdo KOZAK, Juš KOZAK, Miško KRANJEC, Miroslav KRLEŽA, Skender KULENOVIĆ, Filip KUMBATOVIĆ, Mihailo LALIĆ, Mladen LESKOVAC, Mato LOVRAK, Bogomir MAGAJNA, Desanka MAKSIMOVIĆ, Ranko MARINKOVIĆ, Marko MARKOVIĆ, Tanasije MLADENOVIĆ, Čedomir MINDEROVIĆ, Dimitar MITREV, Vladimir NAZOR, Jože PAHOR, Milorad PANIĆ-SUREP, Emil PETROVIĆ, Veljko PETROVIĆ, Jovan POPOVIĆ, Vladimir POPOVIĆ, Isak SAMOKOVLIJA, Petar ŠEGEDIN, Ervin ŠINKO, Gvido TARTALJA, Josip VIDMAR, Cene VIPOTNIK, Grigor VITEZ, Aleksandar VUČO, Vice ZANINOVIĆ, Boris ZIHERL, Milka ŽICINA, Oton ŽUPANČIČ.

ŽIVOT I DELO ADAMA MICKJEVIČA

Pre nekoliko dana navršilo se sto pedeset godina od rođenja najvećeg poljskog pesnika Adama Mickjeviča.

Adam Mickjevič rodio se 24 decembra 1798 u Belorusiji. Tačno mesto njegovog rođenja ni do danas nije utvrđeno. Najverovatnije da je to bio zaselak Zaosje kraj Novogrudka. Rastao je u plemićkoj sredini koja se uveliko razlikovala od one u samoj Poljskoj i po svom socijalnom sastavu, i po načinu života, i po tradicijama.

Mickjevičev otac, bivši vojnik generala Košćuška, bio je kulturan čovek, a sem toga veliki poklonik Napoleona, te je u tome duhu i vaspitavao svoju decu. Odatle potiče Mickjevičev kult Napoleona.

Posle svršene srednje škole Mickjevič 1815 godine odlazi u Vilno, gde studira klasičnu filologiju. Vilno je u to vreme živelo tradicijama Prosvećenosti. Nauka se i dalje oslanjala na napredne tradicije Komisije narodnog vaspitanja.

Najvažniju ulogu u formiranju budućeg pesnika odigrali su profesor literature Leon Borovski koji je sa umerenošću propovedao teorije pseudoklasične poetike i pripremao svoje učenike za samostalni rad, i ljubimac omladine čuveni istoričar i revolucionar Joahim Ljeljevelj.

Kada je Mickjevič došao na vilenjski univerzitet, Litva je bila puna tajnih slobodno-zidarskih loža, koje su i car Aleksandar i Napoleon koristili kao oružje svoje liberalne politike. U godinama pred novembarski ustanak (1830) organizacije slobodnih zidara odigraće rukovodeću ulogu u poljskim revolucionarnim događajima.

U takvoj atmosferi grupa vilenjskih studenata na čelu sa Mickjevičem osniva 1817 društvo filomata (ljubitelja nauke), sa uskim krugom članova, pod čijim se rukovodstvom docnije stvara široka omladinsk organizacija pod nazivom »Društvo filareta« (ljubitelja morala). Filomati su stavili sebi u zadatak da među omladinom učvršćuju moral, podižu patriotizam, želju za naukom, šire prosvetu u narodu itd. U okviru te organizacije Mickjevič počinje svoj samostalni stvaralački rad, pišući originalne herojskokomične poeme i recenzije i prevodeći Voltera. Organizacija filomata u početku nije imala revolucionarni karakter, ali je sa porastom Aleksandrove reakcije sve više prelazila na taj put.

Godine 1819 Mickjevič završava univerzitet i odlazi kao profesor srednje škole u Kovno.

Juna 1822 godine objavljuje Mickjevič prvi tom svojih pesama »Balade i romanse«, a maja 1823 drugi, koji sadrži »Zadušnice« (»Dziady«) i poemu »Gražina«. U pripremama za izdavanje trećeg toma zatiče ga tzv. »filaretski proces«. Senator Novosiljcov otkriva tajnu organizaciju filareta i oktobra 1823 počinju velika hapšenja. Među uhapšenima je i Mickjevič.

Prva dela Adama Mickjeviča napisana su u stilu pseudoklasicizma. Najznačajnije među njima je plameni revolucionarni manifest »Oda mladosti«, u kojoj je izražena vera u revolucionarnu promenu sveta. Ta želja za promenom tadašnjeg društvenog poretka i vera da će ona brzo nastupiti ostaje snažna kroz ceo život pesnika.

Prve dve knjižice stihova poljskog pesnika izvršile su preokret u poljskoj literaturi, ne samo u oblasti forme već i sadržaja. Motive za svoje balade, do danas najbolje u poljskoj poeziji, on

Adam Mickjevič

uzima iz naroda, iz narodnog predanja. U svojoj pesničkoj maštи on ponovo vaskrsava bajke i pesme koje je nekada u detinjstvu slušao u svom rodnom kraju. Narodno predanje je osnovni motiv i njegovog prvog dela »Zadušnice«. Značajan je u tome delu motiv socijalne nepravde. Do toga vremena u poljskoj literaturi nije bilo tako plamenog protesta protiv nepravde koja se čini seljacima kao što je ovaj. To je ujedno bila i prva romantična drama u Poljskoj.

Poema »Gražina«, koju Mickjevič objavljuje zajedno sa »Zadušnicama« i za koju je crpao motive iz litavske istorije, označava kod njega porast interesovanja za socijalne motive. Mickjevič vaskrsava kult heroizma (Gražina) koji se suprotstavlja ličnim ambicijama (Litavor). Izrasla iz filomatske atmosfere, poema simbolizuje dalekovidni patriotizam, koji odbacuje savez sa neprijateljem protiv rođene otadžbine, sklopljen radi trenutne, uske, sebične koristi. Kroz celo delo provlači se izrazita anti ermanska nota.

Njegova dela izazivaju buru negodovanja u krugovima pretstavnika starога pravca u književnosti, koji idu čak dotle da im odriču svaku vrednost. Međutim, pesnik koji je pozivao u borbu, proricao slobodu i pozdravljao zoru oslobođenja postaje omiljeni vođa omladine.

Prvi period Mickjevičevog stvaralaštva, period uzajamnog preplitanja klasične i romantične struje u njegovoj poeziji, završava se zatvorom.

II

Za vreme šestomesečnog zatočenja u ćeliji bazilijanskog manastira u Vilnu, u Mickjeviču se dovršava značajan preokret. On dolazi do uverenja da je jedini put ka savladavanju ljudskih patnji — borba. Zatvor ga nije pokolebao, već naprotiv prekalio kao borca za bolju sudbinu svoga naroda, za sreću čovečanstva.

Oktobra meseca Mickjeviča sa nizom njegovih drugova šalju u progonstvo u Rusiju.

Napredni ruski pesnici primili su Mickjeviča kao brata i saborca u istoj stvari. Prvi njegovi prijatelji u Petrogradu su Riljejev i Bestužev. Posle tromesečnog boravka u Petrogradu Mickjeviča, zajedno sa njegovim prijateljem Malevskim, šalju u Odesu. To je doprinelo da Mickjevič kasnije ne podeli sudbinu svojih prijatelja dekabrista. Za ličnost Mickjeviča interesovao se čak i sam car Aleksandar, te se pobrinuo da se u pesnikovom društvu na jugu nađu i dva provokatora i špijuna (Vit i Bošnjak), ali stari i već iskusni borac nije se dao provocirati. Avgusta 1825 Mickjevič putuje na Krim. Plod njegovih doživljaja na jugu i Krimu bio je niz nežnih i duboko emocionalnih soneta i pesama, kao i čuveni ciklus »Krimski soneti«.

Decembra 1825 Mickjevič stiže u Moskvu. To je bilo doba kada su svi napredni slojevi ruskog društva duboko preživljavali decembarske događaje (ustanak dekabrista). Mickjevič se u Moskvi blisko sprijateljuje sa Vjazemskim, Soboljevskim, braćom Poljevoj, Pogodinom, Venevitinovom, Boratinskim, Ševirevom i Puškinom. Tu u Moskvi Mickjevič dovršava svoju novu poemu »Konrad Valenrod«, koja označava vrhunac njegovog pesničkog razvoja u tome periodu, dok je boravio u Rusiji. Posle objavljivanja »Konrada Valenroda« (1828) Mickjevič odlazi u Petrograd u nadi da će mu odande lakše poći za rukom da dobije pasoš za inostranstvo. U tome mu pomaže i sam Puškin. U međuvremenu se bliže upoznaje sa Žukovskim, Krilovom i Kozlovom. Pesnik, istina, dobija pasoš, ali samo zahvaljujući svojim prijateljima uspeva da kradom, 27 maja 1829, engleskim brodom napusti Rusiju. Stari Mickjevičev neprijatelj Novosiljcov prvi je prozreo revolucionarnost »Konrada Valenroda« i izdejstvovao da se dozvola za pesnikov odlazak povuče. Međutim, Mickjevič ipak uspeva da umakne.

Adam Mickjevič je za vreme svoga boravka u Rusiji video vrenje u ruskom društvu i došao do uverenja da od revolucionarno-demokratskog pokreta u Rusiji može doći sloboda. Nikada i nigde Mickjevič nije bio okruživan takvom pažnjom i poštovanjem kao u Moskvi i Petrogradu. Nikada kasnije nije doživeo slične uspehe i triumfe kao tamo, a njegovo prijateljstvo sa Puškinom pretstavlja posebno poglavlje njegovog života. To su bili najsrećniji događaji njegovog života i pravo je imao ruski pesnik Kozlov k ji je jednom prilikom rekao Mi vičevom prijatelju Odincu: smo ga od vas snažno moćnog«.

(Nastavak na

(Nastavak sa prve strane)

Pored romantično-slikovitih »Krimskih soneta«, drugi veliki uspeh Mickjeviča u Rusiji bio je »Konrad Valenrod«. Pesnikov sin Vladislav smatrao je da je poznanstvo njegovog oca sa ruskim revolucionarima moglo dati Mickjeviču potsticaj za pisanje »Konrada Valenroda«. U svakom slučaju poema je izrasla iz atmosfere tajnih saveza i udruženja i pretstavlja tragediju i triumf usamljene ličnosti. Preživljeni događaji (procesi protiv filareta i dekabrista) i neostvarene nade u brzu promenu u Rusiji učinili su da je Mickjevič u to vreme izgubio veru u mogućnost masovnog poljskog oružanog pokreta. Ubeđen da je veliki čovek onaj ko se oseća odgovornim za sudbinu naroda i koji je kadar da promeni tu sudbinu, Mickjevič stvara lik Valenroda. Konrad Valenrod je bio istoriska ličnost, no pišući svoje delo Mickjevič slobodno obrađuje istorisku materiju. On lik Valenroda konstruiše na osnovu podataka o četiri istoriske ličnosti koje je našao u hronikama o tome vremenu. Ne mogavši da shvati postupke istoriskog Valenroda, koji su puni protivurečnosti, Mickjevič stvara pretpostavku da je Valenrod bio Litvanac koji je dugo skrivao svoje prave namere, kako bi u odsudnom trenutku upropastio i izdao neprijatelja koji ga je smatrao svojim čovekom. Tri motiva čine kostur ove konstrukcije. To su: iskorišćavanje poverenja stvorenog pomoću obmane, ljubav Konrada prema Aldoni i uloga narodne poezije, u kojoj pesnik vidi branioca i preporoditelja narodnog života. Ovaj treći motiv bio je izraz romantične mašte o vlasti poezije nad životom i želje da se poljsko društvo potstakne na velika oslobodilačka dela.

»Konrad Valenrod« je doživeo veliki uspeh, ali su Mickjevičevi epigoni i kritičari izopačili osnovnu pesnikovu zamisao, tako, da mu je kasnije pripisivana ideja koju on nije zastupao.

»Konrad Valenrod« označava novu prekretnicu u stvaralaštvu Mickjeviča. U njemu pesnik prvi put pokušava da na području umetnosti rešava velike društveno-političke probleme.

III

Krajem maja 1829 Mickjevič je napustio Rusiju. Put ga je vodio preko Nemačke, Češke i Švajcarske u Italiju. U Berlinu Mickjevič sluša Hegela, u Pragu se upoznaje sa Hankom, na povratku preko Nemačke posećuje Getea, a u Ženevi se upoznaje sa Krasinjskim. Decembra 1830 u Rim, gde se nalazio Mickjevič, dopire vest o novembarskom ustanku u Poljskoj. Mickjevič polazi za Poljsku tek u aprilu iduće godine, i preko Ženeve i Pariza, stiže u Poznanjski kraj augusta 1831. Tu se Mickjevič prvi put susreće sa pravom, etnografskom Poljskom. Međutim, u septembru je ustanak već počeo dogorevati. Varšava nije videla Mickjeviča. Držanje velikog pesnika tih dana još ni do danas nije razjašnjeno.

Činjenica je da je posle tih događaja u njemu poraslo osećanje odgovornosti za sudbinu svoga naroda, da je od tada ceo svoj život još intenzivnije posvetio borbi za slobodu svoje zemlje i naroda.

Marta—aprila 1832 dovršava Mickjevič u Drezdenu jedno od svojih najvećih dela »Zadušnice, III deo«. Ono što je najviše iznenađivalo savremenike u tom delu bilo je bezobzirno iznošenje prave istine. Pored žrtava tiranije, filomata, na sceni se nalaze i ugnjetači, carski činovnici, sa Novosiljcovom na čelu. Mickjevič razgolićuje odvratnu mašineriju tiranije i drama postepeno prelazi u snažan pamflet, stvar vilenjske odmladine postaje stvar čovečanstva. Skoro ceo život izvesnih krugova Poljske ponovo se odvija na sceni, praćen snažnom pesnikovom satirom. Scena »Improvizacije«, u kojoj junak drame Konrad, osetivši svoju snagu i pravo da govori u ime miliona, stupa u borbu protiv ravnodušnog boga u ime ljubavi prema čoveku i poziva da se ide k cilju i protiv božje volje — pretstavlja retke strane svetske poezije.

»Zadušnice, III deo« značajne su i po tome što je na kraju ove drame Mickjevič objavio tzv. »Odlomak«, gde izlaže svoj odnos prema ruskom narodu i prema carizmu. Mickjevič je jasno odvajao carizam i njegove sluge od ruskog naroda.

Decembra 1832 nailazi se u Mickjevičevoj prepisci na prvi spomen o poslednjem njegovom velikom delu »Pan Tadeuš«. Delo je dovršeno 1834. Bilo je to njegovo poslednje veliko pesničko delo puno realizma i dubokog patriotizma. Mickjevič je u njemu dao vanrednu sliku stare plemićke Poljske koja je otišla u nepovrat. Ma da je taj život, koji je opisivao veliki pesnik, dobio sjaj zahvaljujući snažnoj i sugestivnoj Mickjevičevoj umetnosti, sud pesnika o njemu bio je negativan. Veliki poljski revolucionar Stanislav Vorcel, savremenik Mickjeviča, nazvao je to delo 1838 godine »nadgrobnim kamenom položenim rukom genija na našu staru Poljsku«. To je bio i kraj Mickjevičeve poezije. Kasnije će napisati još samo nekoliko manjih, ali vanrednih lirskih pesama (u Lozani 1839 g.). Period pesnikovog stvaralaštva u emigraciji označava ujedno vrhunac i najviši domet njegove umetnosti.

IV

Život velikog pesnika krenuo je posle toga drugim putevima. Još ranije je Mickjevič počeo da se bavi publicistikom. Tako je 1832 objavio »Knjige naroda i hodočašća poljskog«, a 1833 uređivao je časopis »Hodočasnik«. Međutim posle 1834 godine Mickjevič zanemaruje i publicistiku. U [illegible]e teške reakcije i zamiranja revolucionarne delatnosti pesnik pokušava da se [illegible]obegne od stvarnosti i nađe [illegible]sticizmu. Taj misticizam [illegible]ećeg izraza u doba tzv. [illegible]—1848), kada je Mickjevič [illegible] pod uticaj varalice [illegible] propovedao teoje prema toj teoriji imala da za čovečanstvo podnese žrtve slične onima koje je Hristos podneo za ljude).

Ali ni za to vreme Mickjevič ne napušta sasvim stvaralački rad. On se posvećuje istoriji, a između 1835 i 1837 piše na francuskom jeziku i drame »Jakub Jasinjski« i »Barski konfederati«. Godine 1839 Mickjevič odlazi u Lozanu gde predaje klasičnu filologiju. Raspoloženje mu se ponovo vraća. On nastavlja sa pisanjem prvog dela »Zadušnica«, koji je počeo još u Kovnu (ti fragmenti nisu sačuvani) i piše nekoliko već pomenutih lirskih pesama. Sledeće godine prelazi u Francusku, gde na novoosnovanoj katedri u Koležu de Frans predaje istoriju slovenskih književnosti. Po završetku prve godine svojih predavanja Mickjevič se susreće sa »slugom božje stvari« — Andžejem Tovjanjskim. Mickjevič sasvim potpada pod negativni uticaj Tovjanskog i svoja predavanja iz istorije slovenskih književnosti pretvara u propovedi o tovjanjizmu i u propagiranje Napoleonovog kulta. Zbog toga je primoran da 1844 prekine svoja predavanja. Taj period pesnikovog života Tadeuš Boj-Zelenjski naziva periodom najvećeg duhovnog pada velikog pesnika.

Dolazi značajna 1848 godina koja silno potresa Evropu, i Mickjevič ponovo stiče svoju predašnju veru. Stvar poljske slobode postaje nešto realno i pesnik ponovo izrasta u velikog borca. To dokazuje njegov rad 1848 godine i njegovi publicistički radovi 1849 godine u »Tribuni naroda«. On s velikim oduševljenjem pozdravlja evropske naroda koji su se digli u borbu protiv tiranije, istupa protiv despotskih vlada koje ugnjetavaju narode, lišavaju radne mase osnovnih potreba za život i osuđuju seljake na glad i umiranje. On istupa u zaštitu socijalističke misli, pokušavajući da je pomiri sa religijom i kultom Napoleona.

Događaji posle 1848 razbijaju pesnikove iluzije o Napoleonu. U njemu se ponovo budi želja za pisanjem. Godine 1852 on pomišlja da napiše dalji nastavak »Pana Tadeuša«. Međutim 1853 izbija Krimski rat. U Mickjeviču se ponovo budi borac. Posle smrti žene on 1855 odlazi u Carigrad da odande organizuje borbu protiv carizma, ali ni ovoga puta ne doživljuje da vidi ostvarene svoje ideale. Umro je od kolere 26 novembra 1855. Među ljudima koji su prisustvovali njegovom pogrebu bilo je Poljaka, Srba, Grka, Albanaca, Italijana, Bugara i pripadnika mnogih drugih narodnosti. Tako je završio svoj život i delo veliki borac za bratstvo i slobodu naroda, daleko od otadžbine koju je toliko voleo i za koju se borio.

V

Istoriski period u kome se formirao veliki pesnik poljskog naroda obeležen je sa dva značajna događaja: francuskom buržoaskom revolucijom i revolucijom od 1848. U te okvire staje cela Napoleonova epopeja i učvršćenje buržoazije na ruševinama feudalizma, početak građanskog prava oličenog u Napoleonovom kodeksu, utopiski socijalizam i počeci naučnog socijalizma. U Mickjevičevom stvaralaštvu te okvire označuje klasičarska »Oda mladosti« i publicistika iz »Tribune naroda«. Stvaralaštvo Mickjeviča bilo je rezultat sukoba raznih tendencija i suprotnosti toga doba, odraz velikih društvenih i narodnih pokreta.

U delima velikog poljskog pesnika nalazi se ono što je bilo napredno i stvaralačko u evropskom romantizmu: njegova revolucionarnost, demokratizam, sklonost ka širokim istoriskim sintezama, njegov humanizam. S druge strane njega nisu mimoišle ni nazadne struje romantizma pre svega misticizam, koji su još više pojačale nesreće Poljske, propast novembarskog ustanka i razdor, svađe i nemoć emigracije. Njegovo stvaralaštvo odrazilo je dramu najboljih ljudi tadašnje zaostale Poljske, ljudi koji su tražili izlaz iz haosa suprotnih težnji i napora Evrope polovinom XIX veka. Mickjevič je u svom delu izrazio plemenite težnje onih poljskih naprednih boraca koji su se bili oslobodili svojih klasnih okova i probijali put kulturi novih, mladih i snažnih klasa.

Mickjevič je bio pesnik slobode naroda i težio je da tu slobodu izvojuje ne samo za svoj narod, već za celo čovečanstvo. Bio je patriot ali ne i uski nacionalist. Bio je revolucionarni demokrat u životu i u umetnosti, bio je narodni pesnik i izraz svoje epohe.

Stojan SUBOTIN

BIBLIOGRAFIJA NAŠIH PREVODA DELA ADAMA MICKJEVIČA

Delo Adama Mickjeviča poznato je jugoslovenskim narodima. Još za života pesnikova pojavili su se prvi prevodi njegovih stihova i kod Srba i kod Hrvata. Donosimo kratak pregled srpskohrvatskih prevoda iz dela Adama Mickjeviča.

Knjige naroda poljskog i hadžiluka poljskog (odlomci), **Danica ilirska**, 1835, 1837.

Oda na mladež, Letopis Matice srpske, 1837, knj. 40, str. 66-68. Prevodilac nepoznat (Teodor Pavlović?).

Trebine (II deo **Djada**), preveo Stanko Vraz, Kolo VII, 1850.

Konrad Valenrod (odlomak), preveo August Senoa, Pozor, 1862.

Konrad Valenrod, preveo A. Veber-Tkalčević, Sviet, 1866 (i posebno u knjizi Zagreb, 1866).

Romantičnost, preveo Stanko Vraz, **Djela**, IV, Zagreb, 1868.

Farys. Alpuhara preveo Franjo Marković, Zagreb, 1883 (u knjizi **Iz mladih dana**).

Konrad Valenrod, junački epos. Preveo Danilo Medić. Novi Sad, 1871.

Soneti iz Krima, preveo Ivan Trnski, **Vienac**, 1875.

Gražina, preveo Stojan Novaković, Dubrovnik, 1876.

Gospodin Tadija ili posljednji porob u Litvi, preveo Toma Maretić. Zagreb, 1893, izd. Matice hrvatske.

Konrad Valenrod (odlomak), preveo Toma Maretić, Zagreb, 1896.

Soneti. Romance i balade. Gražina. Konrad Valenrod, preveo Iso Velikanović, Matica Hrvatska, Zagreb, 1908.

Krimski soneti, i druge pesme A. Mickjeviča, u **Poljskoj lirici**, str. 65-131, Zagreb, 1939, izd. Zabavna biblioteka.

Dziady (Dušni dan), preveo Julije Benešić, izd. Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948, str. 400.

Oda mladosti, preveo Zoran Mišić, čas. »Mladost«, Beogr[illegible] 1947, str. 26-8.

ADAM MICKJEVIČ I NAŠA NARODNA POEZIJA

Nauka o Slovenima, o slovenskim jezicima, književnostima, o istoriji i etnografiji slovenskih naroda, počela se razvijati u prvoj polovini XIX veka, zasnovana radom pionira slovenske filologije J. Dobrovskog, P. J. Šafarika, J. Jungmana i drugih. Rad na slavističkoj nauci, koji su u duhu slovenske uzajamnosti započeli češki i slovački naučnici, razvija se i kod drugih slovenskih naroda u to vreme, kod Rusa, Poljaka, Južnih Slovena itd. Interes za slovenske narode razvija se i u zapadno-evropskim zemljama, kod Nemaca još krajem XVIII veka (Herder) a nešto kasnije kod Francuza, kako zbog porasta značaja Rusije u evropskoj politici, tako i zahvaljujući zalaganju romantičara za narodnu umetnost, koja je bila na najvišem stupnju kod slovenskih naroda. Posledica tog interesovanja je osnivanje univerzitetskih katedri za slovenske jezike i književnosti u Pruskoj (u Berlinu i Breslavi) a potom i u Francuskoj. Francuska vlada odlučila je 1840 godine da se na Koležu de Frans u Parizu osnuje katedra za slovenske jezike i književnosti. Prvi predavač na njoj, od 1840 do 1844, bio je veliki poljski pesnik Adam Mickjevič.

Mickjevič je tada, s još nekim književnicima, sačinjavao deo »velike emigracije poljske« u Francuskoj, posle neuspelog ustanka protiv carske Rusije 1830—1831. On je dotada već dao svoja najvažnija poetska dela (»Gražina«, »Konrad Valenrod«, »Pan Tadeuš«, »Krimski soneti«, »Đadi« i »Knjiga naroda i hodočašća poljskog«). Kao rezultat diplomatske akcije kneza Čartoriskog u Parizu, na katedru je pozvan Mickjevič, iako se vlada Luja-Filipa pribojavala da će je Poljak iskoristiti u političke svrhe. To se kasnije i dogodilo: Mickjevič je u trećoj i četvrtoj godini svojih predavanja (1843—1844) više govorio o političkim pitanjima nego o književnim; on s katedre širi mesijanističke ideje, t. j. mističku koncepciju o Poljskoj koja će uz pomoć napoleonske Francuske osloboditi i poljski i sve druge potlačene evropske narode ispod ropstva i tiranije: to je »mesijska« uloga koju je Mickjevič dodeljivao Poljskoj, to je smisao njenih patnji pod zavojevačima i njenog »hodočašća u Evropi«.

Pravog slavističkog obrazovanja Mickjevič nije imao: on se do tada nije naučno bavio slovenskim jezicima i književnostima. Nije bio literarni istoričar u smislu u kojem je to u ono vreme bio Šafarik, koji je objavio delo »Istorija slovenskog jezika i književnosti«; on je prilično neplanski i nesistematski govorio o pojedinim važnijim pojavama u slovenskim književnostima, unoseći u tumačenja svoje romantične koncepcije. Govorio je, uglavnom, samo o onim književnim delima i piscima koje je poznavao. Sam o tome kaže ovako: »Sredstva i priručnike za ovaj kurs bio sam prisiljen da tražim u samom sebi... Što sam osetio i opazio za svoga boravka u slovenskim zemljama (Rusiji i Češkoj), što nisam zaboravio od ranijih radova o istoriji i književnosti Slovena, a naročito što se u mene ulio od duha koji danas pokreće njihove narode — to sam delio sa svojim slušaocima«.

Mickjevič je o našoj narodnoj poeziji održao osam predavanja — od 16 februara do 19 marta 1841, znači ubrzo pošto je počeo svoj kurs. Za našu narodnu poeziju zainteresovao se za svoga izgnanstva u Rusiji, a naročito otkako se upoznao s Puškinom 1826 godine. Puškin je Mickjeviču skrenuo pažnju na narodnu poeziju slovenskih naroda. Kad je započeo svoja predavanja u Parizu, Mickjevič je nabavio Vukove narodne pesme (Lajpciško izdanje), Rječnik i Grimov prevod Srpske gramatike, a osim toga i nemački i francuski prevod naših narodnih pesama.

U svome pristupnom predavanju (24 decembra 1840) Mickjevič je dao opšti pogled na Slovene, njihove književnosti i jezike. Među slovenskim narodima ističe najpre »stari crnogorski narod«, o čijoj neprekidnoj borbi za nezavisnost govori s velikim priznanjem. Dajući karakteristike o pojedinim slovenskim jezicima Mickjevič je u njih uneo prilično romantičarskih pogleda. Tako on kaže da se slovenski jezik kao izumrli religiski jezik nalazi u staroslovenskom, kao jezik zakonodavstva i administracije u ruskom, kao jezik književnosti i konverzacije u poljskom, kao jezik nauke u češkom, a ostao »u prvobitnom stanju, u stanju jezika poezije i muzike kod Ilira, Crnogoraca i Bosanaca«.

Kao što ova podela nije naučna, tako je i naše narodne pesme podelio ne prema Vuku, nego više prema francuskoj srednjevekovnoj poeziji, možda da bi francuskim slušaocima — uglavnom širim obrazovanim krugovima — lakše približio narodnu poeziju dalekog im i nepoznatog naroda. On je našu narodnu poeziju podelio na tri vrste pesama: najpre je junačka poezija, u koju je ubrojio samo pesme kosovskog ciklusa; njihov predmet je sudbina čitavog srpskog naroda, zapečaćena turskim porobljavanjem Srbije. Drugi ciklus je t. zv., romansni u njemu se opisuju viteški podvizi i pustolovine pojedinih feudalnih gospodara. Treća vrsta su lirske, ženske, pastirske pesme.

Mickjevič je dao analizu, manje-više, svih pesama kosovskog ciklusa — junačke poezije, kako je on shvata, a pritom čini stalna poređenja s Homerom. Po njegovom mišljenju, sve misli srpskog naroda vezuju se za bitku na Kosovu, pa se i narodna poezija svila oko te katastrofe, rađa se u bolnom sećanju na nju. Otuda, dok »u drugim zemljama ima književnosti koje pevaju za narod«, dotle »s one strane Dunava postoji narod koji peva za književnost«.

Tada se u književnim i naučnim krugovima Evrope govorilo s mnogo pohvala o jugoslovenskoj narodnoj poeziji, baš u vreme kad je Vuk vodio odlučnu poslednju bitku za revolucionarnu reformu u svojoj zemlji. Mickjevič je govorio o »srpskom dijalektu kao najharmoničnijem i najmuzikalnijem među svim slovenskim dijalektima«, a Vuk se borio protiv konzervativnih učenih krugova svoga naroda i protiv kneževske birokratije za priznanje narodne poezije kao vrednosti i za pobedu narodnog jezika u književnosti. Za Vuka je Mickjevičev rad bio značajna podrška.

U Mickjevičevo doba verovalo se u naučnim krugovima (Grim, Fater i dr.) da će se moći stvoriti od narodnih pesama kosovskog ciklusa jedna celina,

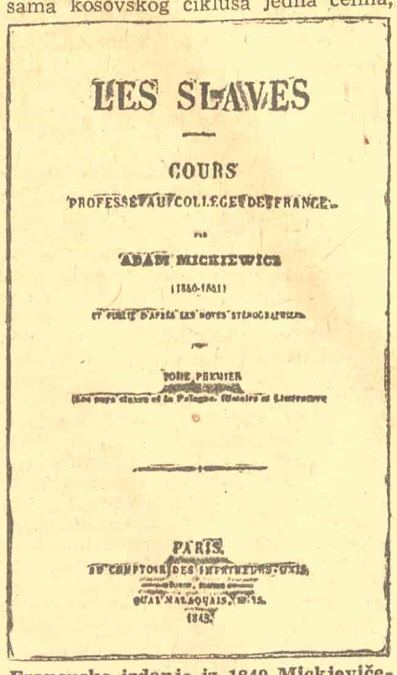
LES SLAVES

COURS

PROFESSÉ AU COLLÈGE DE FRANCE,

PAR

ADAM MICKIEWICZ

(1840-1841)

PARIS,

jedna epopeja (kod nas su kasnije činjeni pokušaji u tom pravcu). Mickjevič ne veruje da će to moći ostvariti, i pored tolike ljubavi naroda prema poeziji, pored talenta i tradicije. Razlog za svoje tvrđenje on ne vidi u društvenim uslovima za stvaranje epopeje, nego, po pseudoklasičnoj poetici, u tome što Sloveni nemaju mitologije koja je, po njemu, nužan uslov za stvaranje epopeje.

Međutim, tamo gde nije potrebna mitologija, kaže Mickjevič, tamo su narodni pesnici postigli najveće savršenstvo: to su pesme »romansnog« ciklusa, to su pesme o Kraljeviću Marku. Mickjevič se najviše zadržao na pesmi »Ženidba Maksima Grnojevića«, povodom koje je, prema Vukovom spisu o Crnoj Gori i Crnogorcima, govorio o političkom i društvenom životu Crnogoraca. On pesmu upoređuje s Homerom, ističe vernost životu i istinitost, plemenitost stila i ozbiljnost koja je izraz karaktera naroda. Sem toga, objašnjavajući kako su mogle biti u usmenom predanju sačuvane tako dugačke pesme, on ističe naročiti dar pamćenja prošlosti kod Južnih Slovena.

Slično Geteu i Grimu, Mickjevič se oduševljava našom lirskom (»pastirskom«) poezijom. »Ništa nema ljupkije od stila tih pesmica«; on je bolji i lepši od stila junačkih pesama. »To je najveće savršenstvo do kojega se mogao uzdići slovenski stil«. Ta lepota dolazi od čistote običaja, navika, sklonosti. Pa kao što se ne mogu imitirati pokreti naivnog deteta, tako isto umetnički pesnik, tvrdi Mickjevič, neće nikada moći dati devičansku nevinost lirskih narodnih pesama. Najlepše u njima je »intimna veza između osećanja i reči«, »harmonija stila i sadržine«. Pa kao što nam epske pesme omogućuju da zamislimo šta su bile rapsodije pre Homera — kaže Mickjevič — tako nam lirske narodne pesme pokazuju istoriju idiličnе poezije kod Grka. Lirska narodna pesma lako se uzdiže do ozbiljnog tona tragedije; najlepša pesma takve vrste je »Hasanaginica«, koju je Forti zapisao, a Gete preveo na nemački. služeći se pritom sa tri strana prevoda, ali nalazeći prema originalnom tekstu svugde pravi izraz, te načinio »prevod koji je najvredniji od sviju«.

Mickjevič se kao pesnik-romantičar i pobornik slovenske uzajamnosti oduševio za Južne Slovene u čijem jednostavnom, starinskom životu je video izvor narodne poezije. Ta poezija prvi put je prikazana s univerzitetske katedre zahvaljujući Mickjeviču, koji je u svojim tumačenima dao i mnoge podatke o životu i istoriji Južnih Slovena.

Kako je rečeno, Mickjevič je svoj položaj na pariskoj katedri smatrao kao službu Poljskoj i Slovenstvu; želeo je da Francuze i ostale kulturne narode upozna sa slovenskom kulturom, da iznese ono što s Sloveni dali istoriji čovečanstva; i ako njegova predavanja (objavljena kasnije na francuskom, nemačkom, italijanskom, poljskom i delimično na našem jeziku) i nisu bila kritički zasnovana i nisu mogla da posluže kao naučna dela, ona su ipak vršila ednu veliku i plemenitu misiju u objašnjavanju a i u odbrani velikih kulturnih tekovina slovenskih naroda pre Zapadom. Na taj način je i našoj narodnoj poeziji dodeljeno značajno mesto: nisu je umeli oceniti samo Herer, Gete, Grim, Talfi i drugi sa Zapada, nego i veliki slovenski pesnici — Aleksandar Puškin i Adam Mickjevič.

Dr. Krešimir ĐORGIJEVIĆ

Francusko izdanje iz 1849 Mickjevičevih predavanja o Slovenima

PROROK JONA U ALABAMI

Demokrata Abraham Linkoln, pretsednik SAD, pokušaje 1849 da oslobodi američke Crnce. Ubio ga je jedan agent robovlasnika s Jga. Sto godina posle Linkolnovog pokušaja u SAD još uvek postoji robovlasnički duh u odnosu na Crnce, izražen u zakonu linča. Međutim, ni Crnci ižordžije i Alabame ne podnose više mirno ropski jaram — oni stiču svest osvojim pravima, o svom dostojanstvu čoveka. Plantažeri Juga i Trumanova administracija da bi pronašli još jedno »moralno« opravdanje za linčovanj Crnaca, pored povoda »nasrtaja na bele žene«, šalju im razne provokatore. Takvi provokatori koji treba da skrenu socijalno-politički pokret Crnaca i a Crnce izlože proganjanjima, jesu i razni crnci proroci, kao na primer crnprorok Jona o kome piše američki književnik Dž. Fulton. Donosimo delove Fultonovog napisa.

Boraveći kao vojnik u Evropi slušao sam razna zapitkivanja belih devojaka o lepotama američkog Juga. Bile su zapanjene kada sam im rekao što sam znao. Ne znam da li evropske devojke vole »obojene ljude«, ali u Parizu je jedna htela da se oženim njome; uveravala me je da se njena porodica neće protiviti. Nisam se usudio na to, vratio sam se u Alabamu. Verovao sam čvrsto da će sve biti drukčije i da smo u ovom ratu napredovali bar za jednu generaciju. Čim sam se vratio, video sam da nije tako, nego naprotiv: sve je bilo kao i juče. Često sam zažalio za Evropom.

Mnogi moji ratni drugovi počeli su da se bave politikom. Uostalom, drugi to nazivaju politikom; ja to ne mislim, a oni danas još manje. U svakom slučaju u trinaest država Juga mi ljudi crne kože sačinjavamo oko 40% stanovništva; u sedam država ima nas 60%. Eto, ja mislim da imamo pravo na dostojan život kao i drugi. Ali na Jugu to nije tako. Sindikalne tarife Severa ne važe za nas. I sami beli radnici dobijaju trećinu manje nego njihovi drugovi u Vašingtonu i Bostonu. Oni kao da pristaju na to uz privilegiju da pripadaju rasi gospodara. Čak nisu ni članovi naših sindikata.

Pokušali smo da govorimo s ljudima oko nas o Evropi, da im ispričamo da smo tamo videli u velikom broju Crnce na univerzitetu, kako sede pored belih kolega, da se po restoranima mogu videti devojke platinske kose i momci crne kože u intimnoj atmosferi. Beli slušaoci slegali su ramenima i mrmljali: »Nemci su govorili da su se Francuzi pocrnčili i degenerisali«, a crni slušaoci su mislili da im laskamo.

Strpljivo su nas slušali. Jer, najzad, dvesta pedeset dolara godišnje za život jedne porodice nije dosta, ma šta ko govorio. A vlasnici plantaža iskorišćuju Crnce bilo da im zemlju daju u zakup, bilo napola. Ako vlasnik hoće da izvuče maksimum iz zemlje, moraš da sadiš pamuk pod samim prozorom. Pamuk je dobra stvar, ali ga ne jedeš.

Ne treba niko da se čudi što Crnci većinom ne znaju da čitaju. Dečaci moraju da pomažu ocu u obrađivanju pamuka čim poodrastu toliko da mogu da beru, a devojke pomažu majci, od novembra do februara. Za vreme tri preostala meseca deca idu u školu. To je obavezno. I tako ona idu u školu dvanaest godina, prema propisima. Samo što im u svakoj godini ostaje devet meseci da zaborave što su za tri naučili. To nekima daje pravo da Crnce proglašuju glupim...

Kada smo demobilisani, pokušali smo da to izmenimo. Ali sto sedamdeset i osam Crnaca bivših boraca linčovano je. Uvek iz istog razloga, tobože atentat na nevinost bele žene...

Uostalom, sada Crnci imaju mnogo drugih stvari u glavi. Jer otkako je počeo pokret na Jugu, pojavilo se novo tajno oružje protiv Crnaca — izdaja i provokacija.

Prvi put sam čuo proroka Jonu u svom rodnom radu, u Birmingemu, moglo bi se reći crnačkom gradu. Jona je prispeo u divnom automobilu kojim je upravljao livrejisani šofer. Jona nije skupao milostinju. Po poreklu je siromašan Crnac kao i mi, ali to se ne vidi.

Ukratko, uša je u crkvu. Toga dana sam se obradovao, izgledalo je kao da su ljudi odlučili da se pokrenu, da menjaju stvari.

»Braćo moja«, urlao je prorok, »dolazim sa svih mesta...«

Sledio je pis svetog groba u Jerusalimu, koji je on iskitio kao božićnu sliku. Nreči o Arapskoj ligi i o državi Izrael kunem vam se. Žene i starci već su plakali od ganuća.

»A onda, braćo moja, mogao sam da proučim ative svetih biblioteka. Dočekali su me kao mesiju. Čitali su mi dokumente stare dve hiljade godina, koje nijedan čovek iz toga kraja nije video. Polzali su mi ih, jer sam im govorio ovašoj bedi, moja braćo, o vašim stranjima, o našim patnjama, i o tome a ovde ima mnogo braće u Hristu. Braćo moja, zbog otkrića koje ću vam uniti treba da zatvorimo vrata crkve jer ako nas čuje ijedan belac, bićulinčovan...«

Svi su požurili prema vratima, zatvorili ih i stali ispred njih, spremni da svoim telima brane pristup. Atmosferje bila tako napeta kao da će od žiži planuti požar. Prorok je plakao, bsao suze, izazivao efekte svojom vema belom maramicom.

»Braćo moja, ja vam to kažem i neka svako uva ovu vest u dnu svoga srca i nek nijedna reč ne pređe preko vaših usna, jer će se sručiti zakon linča na vas i na mene. Čitao sam svete tekstove u originalu. Belci su ih bili namerno krivotvorili da bi nas mogli podjarmiti. Ali naš čas nije daleko, jer remena su sazrela. Moja braćo, raj — to je bila Afrika, moja braćo, sva mesta bila su Afrika. Moja braćo, ogali su nas: izabrani narod nisu bili Jevreji... Isus nije bio Jevrejin, braćo moja. Isus nije imao crvenu kosu nije imao plave oči. Isus je bio Crnac«.

Kao da se spustila oluja, vazdušni ipad, atomska bomba. Verni su plakali, valjali se po pločama, busali se u prsa, čupali kose i cepali odela, i avijali: »Isuse, moj oče. Isuse, moj rate, Isuse, moja vero...«

Linčovani ste bez razloga, o mojih sto sedamdeset i osam drugova. Ne brinite više za hleb, za život... jer vi ste izabrani narod, jer Isus je bio Crnac.

Verujem da je Stejts department morao dati još jedna kola i još jednu kuću »proroku« Joni.

Od Vijona do Ženea

Na početku francuske građanske poezije — sredinom petnaestog veka — stoji slavno ime Fransoa Vijona. (Francois Villon) velikog liričara, koji je našao dotada nepoznate akorde u poeziji i digao glas protesta protiv licemerstva, laži i svekolike nepravičnosti svog doba. U njegovom »Testamentu« — ispevanom još pod vešalima, od kojih se spasao jednim duhovitim četvorostihom, kao što predanje kaže, — sadržana je životna filosofija i genij probuđene svesti koja se diže protiv mračnog i uskog sveta feudalnog društva. Uzvišena ličnost Vijonova nije više ličnost nekog deklasiranog viteza lutalice. On nije ni pustolov — pikaro, već pesnički talent izrastao iz građanskog humanizma, koji se svesno služi poezijom kao oruđem napretka.

To je početak. A na kraju građanske poezije u Francuskoj, iz pesnika postaje deklasirana ličnost, antisocijalni, kriminalni nihilist: Žan Žene (Jean Genet) mu je ime.

Nedavno se u jednom pariskom dnevnom listu mogla videti molba, upućena pretsedniku francuske republike, koju su potpisali Žan Pol Sartr i Žan Kokto, a u kojoj se, u ime Vijona i Verlena, traži pomilovanje Ženea. Za koga se to Kokto i Sartr zalažu tako odlučno?

Je su li to činili za kulturne radnike pobijene u Frankovoj Španiji ili u monarhofašističkoj Grčkoj? Zalažu li se za rudarske radnike, koji se danas u Francuskoj odvode u tamnice? Ništa. Njihove simpatije su za Ženea.

No, moglo bi se reći, najzad Žene je pesnik. Možda će ga pomilovanje odvesti na put popravka. Možda su posredi motivi plemenitosti u postupku Sartra i Kotoa.

Nećemo ulaziti u kriminalnu analizu Ženeovog slučaja. Ne verujemo građanskoj pravdi, čak ni u slučajevima kriminaliteta. Ali simpatija ovih književnika prema Ženeu ima duboki značaj.

Žene je autor romana »Bogorodica cveća«, «Čuda ruže«, »Posmrtne počasti«. Njegovo novije delo je balet »Gospoda ogledalo«, igra smrti, postavljena između nadrealizma i egzistencializma. Figure Ženeovih dela su makroi, lopovi, ubice, sifilističari i smrt. Ovaj »pesnik« poetizira bedu, zločin i homoerotiku. On slika pakleni raj mističnih sladostrašća i egzibicionističke bestidnosti. Kada se Kokto i Sartr za taj svet zalažu i kada je njihova molba uslišena od strane pretsednika republike — jer Žene je oslobođen — to dolazi otuda što je Žene samo potenciranj odraz njihovog vlastitog duha.

Praznina života, bezizglednost perspektiva, filosofija obeskorenjenosti i straha pune nadrealističko-egzistencionalistički kabinet voštanih figura utvarama smrti, bolesti i raspadanja. Koketerija sa ponorom, ekscesi frivolnosti, gađenje od života refleksi su pozno-građanske dekadencije, ma kako bila prerušena.

Fransoa Vijona ne bi danas spasao ni najduhovitiji četvorostih pred francuskim buržoaskim klasnim sudom. Sartr i Kokto teško da bi se za njega zauzeli, jer bi on govorio u ime štrajkača, žrtava klasnog terora, mučenika radničke klase, a ne u ime melodramskih mrtvaca. I Vijon bi, kada bi mogao, protestovao što se Kokto, Sartr i Žene služe njegovim imenom.

MERIN

MEĐU NJIMA

Gostovanje pariskog operskog baleta u Nujorku

Grad Njujork proslavio je nedavno zlatnu godišnjicu svog osnivanja, kojom je prilikom u Siti Senter teatru gostovao i operski balet iz Pariza. Na programu su bili baleti »Kastor i Poluks«, »Le miraž« i »Svita u belom«. Pariski operski balet, osnovan još za vreme vladavine Luja XIV, tokom svoje slavne istorije postigao je svetsku slavu. S toga je razumljivo da je interesovanje publike bilo izvanredno i da je pozorište svake večeri bilo prepuno. Ali kritika je ostala hladna. Mnogo se pisalo o tehničkoj savršenosti baleta, o disciplinovanosti igrača, o njihovoj sjajnoj uvežbanosti i o uglađenom držanju na sceni. Ali je publiku, pa i kritičare, duboko razočarala besadržajna koreografija, koju je dao poznati prvi igrač baleta Pariske opere, baletski majstor Serž Lifar. Jedan od smelijih kritičara napisao je tom prilikom kako više voli da se dosađuje u čekaonici zubnog lekara nego da gleda Lifarov balet. Serž Lifar, koji je nekada, u doba svoje pune slave, voleo da zabavlja svoje obožavaoce čak i melodramskim ispadima (tako je jednom prilikom u Monte Karlu, pre desetak godina, iznenada prekinuo svoje gostovanje i pozvao na dvoboj svog umetničkog direktora) — prilikom svog gostovanja u Njujorku dao je povoda da se dogodi jedan incident, koji mu ovaj put nije poslužio kao dobra reklama. Svake večeri, pre početka pretstave, publika je morala da se probija kroz redove demonstranata koji su nosili transparente i delili letke sa sledećim natpisom: »Lifar je s Geringom leteo u Kijev! Mi nismo zaboravili njegove čajanke s nacistima! Lifar je iz Pariske opere izbacio Jevreje — izbacimo i mi njega!«

Upravnik Pariskog operskog baleta zvanično je demantovao »glasove« da je Lifar bio kolaboracionist, ali tome demantiju nije poverovala čak ni jedna izvesna grupa ljudi, koja je posle svršetka pretstave priređivala Lifaru burne ovacije. Pošto publika inače nije bila mnogo oduševljena Lifarovim baletom, to su ove ovacije dobile karakter političke manifestacije jedne grupe reakcionara, koji su verovatno s oduševljenjem primili i vest o oslobođenju nacističkih zločinaca Ilze Koh i Šahta pred američkim sudom u Zapadnoj Nemačkoj.

M. G.

JEDNA ZNČAJNA MAKEDONSKA KNJIGA

Dan 26 decembra 1948 [illegible]ine bi[illegible] u Makedoniji posvećen svenrod[illegible] proslavi četrdesetpetogo[illegible]šnje od [illegible]laska knjige Krste Mirkova »[illegible] makedonskite raboti« [illegible]O makedo[illegible]skim stvarima«). Ta se [illegible]njiga pojavi[illegible]la u vreme neobično [illegible]no za make[illegible]donski narod, posle [illegible]ndenskog u[illegible]stanka 1903 godine. O[illegible] u mnogome[illegible] i nosi pečat burnih d[illegible]ađaja koji su [illegible]se tada odigrali u M[illegible]edoniji.

Ustanak, u kome se [illegible]arod herojski borio, u kome je pr[illegible]ašenjem Kruševske republike dao[illegible]dnog izraza o svojim stremljenjima[illegible]a slobodnom, demokratskom mak[illegible]onskom državom, — bio je ugušen[illegible] Hiljade su položile živote »za cr[illegible]zemja robinka, za kleta Makedonija« — kako se peva u narodnoj pesi[illegible] I u to vreme kada su se krvavo[illegible]imila makedonska zgarišta, kad s[illegible]stradanja makedonskog naroda na[illegible]ila na tako živ odziv kod narodnih[illegible]masa bratskih ju[illegible]žnoslovenskih narc[illegible] — nije prestajalo ono, surovim[illegible]inizmom prožeto cenkanje hegemo[illegible]ičkih izroda oko toga koliko kome [illegible]eba da pripadne, po »pravu« istori[illegible] od makedonskog plena. Dok je gor[illegible] Kruševo na planini, mesto u k[illegible]e je makedonski narod, iako samo [illegible]nekoliko dana, ostvario san o sv[illegible] slobodi, patentirani naučnici ve[illegible]bugarskog i velikosrpskog nacion[illegible]zma nisu prestajali da dokazuju »pravo« svoje buržoazije da upre[illegible]u svoj jaram makedonske seljak[illegible] raspravljajući pri tome i o tako [illegible]anim pojedinostima kao što je pitan[illegible] da li se jedan glas u Makedoniji [illegible]ovara sa malo više ekspiratornog i eksplozivnog elementa.

U takvom [illegible]mentu javlja se Misirkov sa svo[illegible]n knjigom, dižući glas u zaštitu san[illegible]talnog života makedonskog nar[illegible], ustajući protiv pokušaja hege[illegible]nista da ga razjedine i podele me[illegible]sobom. Ispunjena protestom protiv[illegible]svega toga, ova knjiga pretstavlja [illegible]sti mah prvi poduhvat da se na ši[illegible] osnovi ocrta put razvitka make[illegible]ske nacije, da se odbrani pravi[illegible]jenog slobodnog života među drug[illegible] južnoslovenskim nacijama, da s[illegible]postavi pitanje makedonskog [illegible]turnog razvitka, a u prvom red[illegible]pitanje stvaranja književnog jez[illegible]. Sve to zaista opravdava pažnju[illegible]oja se pojavi ove knjige poklanja [illegible]as u NR Makedoniji.

Ne zdržjući se na potpunoj oceni knjige [illegible]Misirkova, istaći ću ovde samo ono je u njoj[illegible] od bitne važnosti, k[illegible] neposredni i snažni izraz makedon[illegible] nacionalne svesti. Misirkovu je [illegible] svojstven istoriski pogled na razvi[illegible]nacija, što mu je omogućilo — [illegible]o je bio daleko od marksističkog [illegible]vatanja istorije — da se u osnovne pravilno orijentiše u pitanju [illegible]fniranja makedonske nacije. »Formi[illegible]je Makedonaca u zasebnu *slovens* nacionalnost — kaže on — najobič[illegible]i je istoriski proces, sličan procesu [illegible]brazovanja bugarskog i srpskohrvatskog naroda od nekadašnjih Južnih [illegible]ovena«. Ali ono što mu je najviše [illegible]mogućilo da izrazi istorisku istinu, [illegible]je činjenica da je Misirkov spontan[illegible]ražavao svoje nacionalno osećanje [illegible]makedonca, ono što se u narodu [illegible]vebilo začelo — makedonsku nacional[illegible]svest.

Misirk[illegible]je duboko uočio proces sa[illegible]zrevanja svesti zaostalog naroda, proces k[illegible]će razrušiti sve špekulantske pod[illegible]vate šovinista po pitanju nacionalne[illegible]pripadnosti Makedonaca. »Moji p[illegible]edi — kaže Misirkov — nisu neš[illegible]novo i bez osnove, već su korak nap[illegible]d u dosadašnjem razvitku našeg [illegible]acionalnog osvešćivanja.« U toku X veka imamo niz manifestacija m[illegible]edonske nacionalne svesti, iako se ta tek vršio proces njenog izbis[illegible]vanja. »Naša otadžbina je Makedonija i mi smo Makedonci«— piše 1875 godine Đorđe Pulevski. A nešto kasnije, živeći u Bugarskoj on se jada: »Od Azijata nasilje, a u tuđini ukor. U tuđoj zemlji je nelagodno — u tuđini nas svi gledaju mrgodno i nazivaju nas nesnosnim prišipetljama... Makedonci setite se makedonskog junaštva.. Bolje da izginemo u našoj miloj otadžbini, nego da ovako [illegible]edamo sve zločine«. Ipak do Misir[illegible]va, kao što smo već rekli nije niko [illegible]tako punog izražaja makedonskoj [illegible]ionalnoj svesti, s težnjom da se u [illegible]unosti izjasni nacionalna sadržimakedonskog narodnog pokreta. [illegible]to nikakvo čudo, kada se imaju

P. Misirkov

u vidu pri[illegible]u Makedoniji, zaostalost makedonsk[illegible]naroda, kada se ima u vidu da se [illegible]gova malobrojna inteligencija top[illegible]u susednim zemljama, i u mnogo[illegible]učajeva odnarođivala. Tako je Mis[illegible]v imao prava da tvrdi da su njego[illegible]pogledi izneti u knjizi »O makedon[illegible]stvarima« korak napred u raz[illegible]u samosvesti makedonskog nar[illegible]

Jedna od [illegible]ovih zasluga Misirkova, koje je on[illegible]kao svojom knjigom jeste razrađiv[illegible]pitanja o makedonskom književn[illegible]jeziku. To je pitanje postavljen[illegible]već i ranije. Šezdesetih godina pro[illegible]veka razvija se u Makedoniji po[illegible]za uvođenje makedonskog jezik[illegible]škole, izdaju se u tu svrhu i nek[illegible]žbenici, raspravlja se oko toga kak[illegible]a se sastavi opšta makedonska gra[illegible]tika. Ipak je Misirkov prvi koji je[illegible]me prišao sa znanjem i zamahom[illegible]jegova knjiga je, pored ostalog ima[illegible]za cilj da u praksi pokaže kakav [illegible]ba da bude književni makedonski jezik i pravopis. »Napisao sam je na centralnom makedonskom narečju — kaže za nju Misirkov — koje od sada na dalje ima da bude za mene književni makedonski jezik«. Pitanju jezika on posvećuje i posebni članak u svojoj knjizi, pod naslovom »Nekoliko reči o makedonskom književnom jeziku«. Tu je obrazložio svoje poglede o tome na kojoj osnovi treba da se razvija makedonski književni jezik, rezimirajući ih u ove tri tačke: »1. Prilepsko — bitoljsko narečje treba da bude književni jezik, kao podjednako udaljeno od područja srpskog i bugarskog jezika, i centralno u Makedoniji. 2. Uvesti fonetski pravopis sa znacima upotrebljenim u ovoj knjizi i sa malim ustupcima etimologiji i 3. Rečnički materijal da bude sakupljen iz svih makedonskih narečja«. Dalji razvitak makedonskog književnog jezika zaista je potvrdio i opravdao ove poglede Misirkova, koje je on izneo u vreme kada u Makedoniji književnog života skoro i nije bilo.

Knjiga Misirkova izašla je u Sofiji. Ona je odmah posle svoga izlaženja bila zaplenjena, kao opasna za stvar velikobugarskih šovinista. Tim nasiljem bilo je sprečeno da se ona raširi među makedonskim narodnim masama i da tako doprinese delu njihovog nacionalnog osvešćivanja. Srećom, ostalo je ipak od nje nekoliko primeraka koji su je spasli za makedonska pokolenja. Ta je knjiga bila poznata Kosti Racinu, jednom od osnivača sa vremene makedonske književnosti. Vidi se to po brižljivo ispisanim citatima iz nje, koji su nađeni u Racinovoj zaostavštini. Ona je bila poznata i Koletu Nedelkovskom, koji je uspeo da je izvuče iz neke sofijske biblioteke. Pesnik nije mogao da je umnoži jer je uskoro, u ranu jesen 1941 godine poginuo. Tako se progonjena reč Misirkova ipak ulila u mladi potok makedonske književnosti. Tek posle oslobođenja knjiga je doživela svoje novo izdanje, svoje istinsko uskrsnuće i prvi put je dospela u ruke naroda koji je danas čita i proslavlja.

Blaže KONESKI

PISMA IVANA CANKARA

(Tri knjige. Ure[illegible] Izidor Cankar. Izdala Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1948)

Povodom trideseto[illegible]išnjice smrti Ivana Cankara Držav[illegible] založba Slovenije izdala je tri [illegible]ge Cankarevih pisama. U ovim kn[illegible]ma prvi put je sabrano gradivo od [illegible]omne vrednosti za proučavanje d[illegible]tvenih odnosa u kojima je živeo [illegible]adio veliki jugoslovenski književnik. [illegible]ednost tih pisama leži naročito u t[illegible]e što otkrivaju uslove pod kojima [illegible]stvarao Cankar, kao i opšte socija[illegible] prilike u kojima se Cankar borio z[illegible]oj hleb i u kojima su beda i zapo[illegible]vljanje stalno ugrožavali njegov rad [illegible]poslodavci — izdavači bestidn[illegible]izrabljivali poštenog umetnika.

Iz niza pisama vidi se kako [illegible]nastajala Cankareva književna d[illegible] kako ih je njegova neumorna fa[illegible]zija gradila, kako su stare zamisli i figure zamenjivane novim, savršenijim. Mnoštvo literarnih podataka iz Cankarevih pisama korisno će poslužiti književnom istoričaru. Pored podataka o postanku pojedinih dela, u Cankarevim pismima jasno se ispoljava i njegov stav prema slovenačkoj književnosti i umetnosti uopšte, njegovi revolucionarni pogledi o društvu i političkim pitanjima njegovog vremena, o ideološkoj nadgradnji, o slovenačkom liberalizmu, o potrebi aktivnog učešća u političkoj borbi itd.

U svojim pismima Cankar dotiče svu problematiku svog vremena i ukazuje na jedino pravilan put, put borbe za budućnost i slobodu: »U sam narod treba ići, ne bojati se borbe«.

POZORIŠTE

»SUMNJIVO LICE«

O pretstavi Akademskog pozorišta »Sumnjivo lice« koja je nagrađena na Omladinskom festivalu vođene su diskusije, objavljeni prikazi i kritike. Akademsko omladinsko pozorište je postupilo po izvesnim kritičkim primedbama (sporednijeg značaja) i izišlo sa nešto korigovanom pretstavom 13 ovog meseca.

»Sumnjivo lice« spada u ona dela Branislava Nušića u kojima se ovaj popularni konediograf uzdigao u znatnoj meri do satire. Nušić je u toj komediji satirično prikazao vlast iz vremena policiskih režima Obrenovića, stavivši u centar satire policijsku hajku tih vremena na svakog slobodoljubivog čoveka u Srbiji. Nušić je ismejao primitivnost, zaslepljenost, podlost, karijerizam tadašnjih okružnih i sreskih kapetana koji su vladali grubom silom i brutalnošću, bili nepismeni, osioni, a opasnosti strašljivi za svoj život. Lukavi, podli, prosti, dembeli na radu pijanice i proždrljivci, gazili su u samovlašće često samo radi toga da bi unosili »strah i trepet« u građanstvo. Nušić je radio svoje delo po modelu Gogoljevog »Revizora«. No on je uneo u nju uobičajeni u njegovom komediografskom radu vodviljski zaplet.

Akademsko omladinsko pozorište nije pristupilo »Sumnjivom licu« kao satiri. Za njega nije bio važan realistički prikaz kroz satiru političkog doba terora i nasilja jedne istoriske epohe, koji je trebalo da bude tekst ove komedije. »Sumnjivo lice« poslužilo mu je, uglavnom, da od njega stvori komad koji će razveseliti publiku parodiranjem glupost prostote, primitivnosti, pijanstva. Do je maha karikaturi, gruboj poruzismejavanju, u kome se pokatkad nije razaznavalo da li se ne ismejava i smo delo, i sam pisac. »Sumnjivo li[illegible]« je već bilo predmet tretiranja ka[illegible]lakrdije od strane raznih pozorišn[illegible] trupa u prošlosti. To tretiranje vrlo je po jednom istom orfeumsko-uveseljačkom šablonu. Akademsko [illegible]adinsko pozorište svojom pretstavo[illegible] oslobodilo se najvećim delom tog šlona, ali je tretiranje »Sumnjivog [illegible]ca« ipak ostalo blisko lakrdiji, u duhu orfeumsko-uveseljačkom.

Ono osnovno što se u »Sumnjivom licu« ima [illegible]kaziti poblici, a to je satirična sli[illegible] policiskog samovlašća i proganjanj[illegible]lica sumnjivih tom samovlašću, go[illegible]vo je sasvim izbrisano iz prikaza [illegible]ademskog omladinskog pozorišta. Izd[illegible] toga u prvom planu stoje smešn[illegible] radnje iz vodvilja, iz zapleta oko [illegible]ubavi načelnikove kćeri i ljubavnih [illegible]eležaka koje su nađene kod »sumnjiv[illegible]g lica«. Sa »sumnjivog lica« skinut[illegible] potpuno satirični značaj pretstavnja policiskih progonstava koja [illegible]prevršila svaku meru. Ono je u [illegible]azu Akademskog omladinskog pozšta postalo predmet za šaljivi skečabavna karikirana atrakcija u vodviskoj zabuni.

Nosioci [illegible]sti prikazani su svi u jednom ist[illegible] stilu krajnje gluposti i krajnje ble[illegible]osti. Vlast koja je sva u zloupotre[illegible] sile, zatucanosti, sva u dostavama [illegible]ntrigama, ilustrovana je u prikazu [illegible]ikiranim strahom. Njena sila koja je [illegible]čudi, samovolji, rezmetljivosti, do[illegible]ena je u karikaturi do zečje uplašosti od svakog šuma, od svakog šuš[illegible]. To nije više vlast koja hapsi koga[illegible]će, koja »pakuje« krivice, kod koj[illegible]proguta pomrčina« sumnjive i nepoželjne, to je u prikazu o bična dečja igračka kao u pozorištu lutaka. Prikazivanje policiskog samovlašća od strane Akademskog omladinskog pozorišta u prikazu »Sumnjivog lica« nije išlo za onim što je izbijalo iz Nušićevog humora da se u smehu pokaže realno lice brutalnosti, divlje primitivnosti policiskog terora, već se karikiranjem i lakrdijašenjem postiglo suprotno tome da je takva vlast prikazana kao nemoć vlasti, lišenja sile, vlast ne u kurjačkoj i lisičijoj već u zečjoj i magarećoj koži.

Realni likovi pretstavnika vlasti koji su u Nušićevoj komediji vrlo živi i duhoviti pretvoreni su u prikazu Akademskog omladinskog pozorišta u nerealne lakrdijaške karikature. U prikazivanju karaktera u Akademskom pozorištu išlo se ne od bitnih crta koje su vrlo plastične u tekstu satire, već od sporednih podataka koji su dati u dopunu bitnih crta. Tako je negde u tekstu rečeno da je seoski kapetan bivši poštar i to u cilju da se pokaže nestručnost nosioca vlasti, a u Akademskom omladinskom pozorištu uzme se taj podatak kao bitan, osnovan i na njemu se izgradi lik okružnog načelnika. Na sceni smo dobili poštara koji se igra vlasti, a ne sreskog kapetana koji svojim karakternim osobinama jarko ilustruje tu vlast. Tako igrano, poštar kao sreski kapetan, morao je postati vodviljska ličnost, moralo se u njegovoj ličnosti izgubiti sve ono što je bilo realistički tipsko za sve sreske kapetane u Obrenovićevoj Srbiji.

Isto se ponovilo i u karakterizaciji drugih ličnosti. Policiski pisar Vića po jednom podatku iz teksta liči na petla. U interpretaciji sve je usmereno na potcrtavanje te sličnosti kao osnovne slike fizionomije policiskog pisara Viće. To što je policiski pisar Vića podli gad, lupež, pokvarenjak, beskarakteran karijerist, spreman na svako zlo, to je sve nestalo u ekspresionističkom tumačenju njegove spoljašnosti. On u interpretaciji Omladinskog akademskog pozorišta liči na petla, kicoš je i budala. I on, kao i okružni načelnik, koji su najbrutalniji pretstavnici vlasti, opasne štetočine za život naroda u interpretaciji su klovnovski objekti za lakrdijašku sprdnju. Smejemo se njihovim postupcima, kao što bismo se smejali veseljacima koji na kakvoj novogodišnjoj zabavi izvode svoje kalambure namenjene izazivanju smeha po svaku cenu. Jedini realni lik u toj interpretaciji je lik pisara Žike koji se po svome realističkom stilu izdvaja iz igre ansambla zahvaljujući talentovanoj glumi R. Markovića koja je snagom svoje darovitosti upućena realizmu.

Akademsko omladinsko pozorište tražeći nova duhovita rešenja za interpretaciju »Sumnjivog lica« poslužilo se i potpuno proizvoljnim i neopravdanim određivanjem mesta radnji. Da bi se ilustrovao strah pretstavnika vlasti od »zidova koji imaju uši«, stavilo se čitanje telegrama u šupu, u kojoj pretstavnici policiskog samovlašća većaju potpuno panično o ratnom planu kako da uhvate »sumnjivo lice«. Rešenja se nisu tražila, dakle, u satiričkom delu teksta, koji je bio potpuno nevažan za Akademsko omladinsko pozorište, već se, gubeći iz vida taj tekst, otišlo sasvim suprotno satiri, tamo gde ona mora biti pokopana, gde uslova za njenu egzistenciju više nema. Kada se vide pretstavnici vlasti kako većaju u šupi, mora se doneti o njima zaključak da su to magarci koje može jahati ka ko ko hoće. A Nušić ih nije video tako bezopasne i tako luckaste i pored toga što ih je stavio u humoristične vodviljske situacije.

Akademsko omladinsko pozorište gaji nešto što je suprotno realističkoj glumi. Glumci govore, hodaju neprirodno. Stilizuju se izvesni pokreti do te mere da se ima pred sobom pretstava ne živog stvora, već neke mehaničke karikature koja teži da frapira nesimetričnošću i deformacijama. To nije ništa novo kao metod rada u glumi. To je bilo i u starom pozorištu pre nego što je ono izraslo u realistične interpretacije glume, kada je ono, naročito u komedijama teatersim groteskama i kalamburskom igrom izazivalo smeh u publici. Na primer, saslušavanje »sumnjivog lica« koje se u interpretaciji Akademskog omladinskog pozorišta vrši sa drastičnom prenaglašenošću u prikazu panične spihoze, potseća na metod rada nekadašnjih orfeuma koji su lakrdiju plakatirali ekspresivnim efektima, potcrtavajući do apsurdnosti ono što je burleskno. Publika se tu smeje radnjama kao cirkuskoj atrakciji, a tu tekst više nema svoga smisla ni značenja.

Po pretstavi »Sumnjivog lica«, a i po drugim ranijim pretstavama, mora se zaključiti da se u Akademskom omladinskom pozorištu ne vodi dovoljno brige o onome što je bitno u tekstu, o sadržajnosti i idejnosti teksta. Time se ulazi u formalizam koji se mora radikalno odbaciti u svima manifestacijama kulture socijalizma. Formalizam je vrlo štetan u razvitku socijalističke kulture, jer nosi u sebi različite deformacije, uvodi u bezidejnost, dekadentnost, u sve ono što je protivno realizmu. Akademsko omladinsko pozorište moralo bi se osvrnuti sa jakom i oštrom samokritikom javno u omladinskoj štampi na svoj rad, a omladina mora posvetiti punu kritičku pažnju tome pozorištu, ako smatra da ono može kao omladinsko da se javlja u kulturnom životu. U toliko pre, potrebno je pokloniti veliku pažnju ozdravljenju ovog omladinskog pozorišta što ono ima darovitih glumačkih snaga, zrelih u scenskim ostvarenjima, što u njegovom režiskom radu ima mašte, invencije i duha, što se u tom pozorištu oslobodilo velikim delom diletantizma i što je njegov ansambl pokazao privrženost strasnu predanost pozorišnoj umetnosti.

Velibor GLIGORIĆ

ZA BORBENU TEORIJU KNJIŽ[illegible]NOSTI

LEPO – TO JE NAŠ ŽIVOT

(Svršetak)

»Njega neodoljivo vukla želja da dela, da [illegible]bori, obuzimalo ga ono obilje živ[illegible]a koje se može nazvati srećom«. [illegible]e reči, koje se odnose na jednog od[illegible]naka romana »Daleko od Moskve« V. Ažajeva, mogle bi se staviti kaepigraf romanu. One karakterišu [illegible]lu umetničku atmosferu dela, njegu glavnu temu. Osećanje radosti [illegible]života, osećanje sreće junaci romana [illegible]vljuju od punog ispoljavanja svo[illegible] najboljih stvaralačkih snaga u k[illegible]truktivnom, nadahnutom radu.

Marks [illegible]isao da »u istoriskim oblicima ra[illegible], kao [illegible]ropskog, spahiskog, najam[illegible]og, rad uvek odbija, uvek pretstja **rad po spoljašnjoj prinudi**, a [illegible]suprot njemu nerad — slobodu i sr[illegible]u«. Ovo je tačno sa dva gledišta: s [illegible]edišta da je to antagonistički rad; što je u vezi s ovim, da je to rad [illegible]ji nije još sebi stvorio uslove, sub[illegible]ktivne i objektivne, da bi bio priv[illegible]an rad, samoostvarenje individue, š[illegible]nimalo ne znači da je takav rad [illegible]ata zabava, prosto zadovoljstvo, ka[illegible]to to krajnje naivno, prilagođeno [illegible]vatanjima pariske grizete, shvata[illegible]urije. Zaista, slobodan rad, na prim[illegible]r rad kompozitora, u isto je vrem[illegible]vrški ozbiljna stvar, najintenzivni[illegible]napor. Rad u materijalnoj proizvo[illegible]nji može da dobije ovaj karakter [illegible]amo usled toga što je 1) dat njego[illegible]društveni karakter, 2) što on ima n[illegible]čni karakter, što je on u isto vreme [illegible]veopšti rad, napor čoveka ne kao [illegible]izvestan način dresirane prirodne[illegible]age, već kao subjekta koji se u pro[illegible]su proizvodnje pojavljuje ne u čis[illegible] prirodnom, na prirodan način for[illegible]iranom obliku, već u obliku delatn[illegible]koja upravlja svim prirodnim snag[illegible]ma«. *

Za ekonomis[illegible], sociologa, istoričara, filozofa ovo Mi[illegible]ksovo genijalno pret-

* K. Marks »[illegible]nove kritike političke ekonomije«, ruk[illegible]s 1857—1858 godine.

skazanje ima ogroman, — za sva[illegible] svoj naročit, — značaj. Za umetnik[illegible] kritičare, teoretičare socijalističke [illegible]stetike osobito velik značaj ima Mark[illegible]sova misao da će rad materijaln[illegible] proizvodnje u socijalističkom dru[illegible]štvu postati — po svom stvaralačkom karakteru, po dubini, intenzivnosti i [illegible]punoći duhovnog samoostvarenja ličnosti — jednak radu kompozitora, umetnika. On će davati i isto takvu punu intelektualnu i estetsku satisfakciju — postaće **muzički**, poetski.

U pripoveci Georgija Gulije »Proleće u Sakenu« kolhozni brigadist, bivši ratnik Kesou pred početak prolećnih radova drži mali govor:

»Drugovi, — kaže on, — mi izlazimo na njive. To je velik događaj. Ali zašto velik? Zar se pre nas nije oralo, nije sejalo? I sejalo se i oralo. Ali mi ćemo se boriti za neobičnu žetvu, mi izlazimo na njive sa željom da pokažemo nešto novo...« I zaista, stotinama i hiljadama godina »pre nas« ljudi su izlazili na njive da seju i oru, i to nije bio nikakav događaj. A u dalekom Sakenu, izdvojenom sa svih strana od sveta strahovitim prevojima, burnim rekama, strmim planinama kavkaskog lanca, u tom malom Sakenu, koje se kao orlovo gnezdo prilepilo visoko u planinama — izlazak na njive postao je svečan događaj koji uzbuđuje ljudske duše, — kao pred velik praznik, ili kao pred bitku. Želja da se »pokaže nešto novo«, da se izvrši stvaralački podvig, ono isto stremljenje ka punom »samoostvarenju« — punoj sreći svih i svakoga, koje inspiriše rad ljudi **daleko od Moskve**, — na Dalekom Istoku, — oduševljava ljude i ovde, u malom Sakenu, — takođe, reklo bi se, vrlo **daleko** i od Moskve, i od celog sveta.

Poetična lepota ove male povesti darovitog abhaskog književnika, njeno tanano, nestašno lukavstvo kojim je prožeta od prvog do poslednjeg reda, sastoji se baš u paradoksalnom kontrastu između skoro nestvarne, izvanredne po svojim prirodnim uslovima, — po neverovatnoj geografskoj izolovanosti — **udaljenosti** Sakena od svih i svega, i **jedinstva** onog života kojim žive Sakenci, sa čitavim životom u zemlji. U tome se sastoji i izvor svetlog humora pripovetke. I u uvodu, koji svojim intonacijama podseća na lukavo skromne govore pčelara iz »sela blizu Dikanjke« i dalje, toku pripovedanja, — kakvim samo [illegible]ćima pisac ne »ocrnjuje« svoj rodni [illegible]aken! On je i »proklet«, taj đavolski Saken, i pisac ga se stidi, — zaista bogu iza leđa! —i ne zna se na ko[illegible]e način, još u nezapamćeno do[illegible]zalutao ovamo čovek, i šta ga je [illegible]ano privuklo, i nepristupačan je on, [illegible]aken, i piše o njemu, tom Sakenu, [illegible]sic samo zato što se tu rodio, — šta se radi!.. Ali iza svih tih nabusi[illegible]i reči osećamo takvu strasnu ljubav [illegible]prema Sakenu i Sakencima, takvu [illegible]sovremeno i sinovsku i očinsku ne[illegible]ost prema njemu i njegovim ljudima [illegible]takav ponos zbog njega i zbog n[illegible] da nam postaje jasno lukavstvo [illegible]vih tih nežnih »grdnji«.

Ovaj [illegible]ponos pokazuje kao osećanje neizr[illegible]rno šire nego što je samo ponos zb[illegible] svog Sakena: to je istovremeno [illegible]ponos zbog velike otadžbine, kojoj [illegible] Saken isto tako svoj i prisan ka[illegible]i piscu pripovetke, — zbog otadž[illegible]ne koja se materinski brine o Sa[illegible]nu, koja je umela da od Sakenaca, [illegible]kada poludivljih, zabačenih i zab[illegible]avljenih od svih, učini ljude svesne [illegible]imene, hrabre, širokog horizonta, in[illegible]atore velikih stvaralačkih dela k[illegible] su od značaja za celu Abhaziju[illegible] umela da ih vaspita kao gradioc[illegible]komunizma koji žudno apsorbuju [illegible]anje i kulturu, svakim se danom [illegible]dižu na sve više stepene duhovnog [illegible]asta. Pokazuje se da Sakenci, »otsečen[illegible]« od celog sveta, žive životom celog [illegible]eta, vatreno diskutuju o borbi u I[illegible]oneziji, o politici imperijalističk[illegible] potpaljivača rata. Ne može se b[illegible] uzbuđenja čitati divna scena u ko[illegible] se iznosi kako Sakenci pretresaju [illegible]luke februarskog plenuma Centr[illegible]og komiteta Partije i izvode iz n[illegible] praktične zaključke za sebe. Brats[illegible] jedinstvo svih naroda Sovjetsko[illegible] Saveza u svepobeđujućem oslobođen[illegible] radu, koje se tako jesno oseća i [illegible]voj sceni i u celoj pripoveci Gedja Gulije, i čini »Proleće u Saken[illegible] značajnim, potrebnim čitaocima sv[illegible] bratskih naroda.

U sićuš[illegible]j čestici, u ovom »izuzetnom i p[illegible]bnom« (zaista kao sasvim »izuzetn[illegible] i potpuno »posebnom«, koje ne[illegible] ni na šta drugo!) ispoljava se o **veliko zajedničko**, zakoni našeg [illegible]ta, njegov patos, njegovo munjevi[illegible]kretanje napred, ka komunizmu. [illegible]o pripovetka o Sakenu postaje [illegible]povetka o našem Savezu, o zakonim[illegible]prijateljstva i bratstva svih sovjetsk[illegible]naroda. Što snažnije podvlači pi[illegible] **izuzetnost**, neobičnost Sakena, t[illegible]ače osećamo njegovu **pripadnost** [illegible]okupnom životu otadžbine. Baš u [illegible]ispreplетanosti osobenosti s jedins[illegible]m i sastoji se tema povesti.

Veliki [illegible]»veći nego točak seljačke [illegible]kolice« — mesec osvetljava noću Sa[illegible]n. »Odjednom, negde u džbunju [illegible]pevala je tankim glasićem nepozna[illegible]ptičica. Bilo je vrlo čudnovato: ta [illegible]ogroman svet, i tako mali, ali tak[illegible]jan u ovom svetu glasić«.

Ovo [illegible]ste poetični lik Sakena, tako mal[illegible]u ogromnom svetu Saveza republi[illegible] ali čija se pesma dobro čuje u [illegible]m velikom svetu. Međutim, ovaj je[illegible] samo detalj **velikog** poetičnog [illegible]a Sakena. Postoji i drugi detalj. »[illegible]a je zemlja nepristupačna kao Sa[illegible]!« — kaže Kesou. Ponosan i nepri[illegible]pačan kao tvrđava, Saken postaje[illegible] moćnog, strahovitog po neprijat[illegible], veličanstveno-surovog u svojoj pristupačnosti Saveza Sovjetskih [illegible]publika. I ovo čini još jasnijom[illegible]mu o **jedinstvu** malog i skromn[illegible] Sakena sa celom Otadžbinom.

Takve poezija života naše socijalistič[illegible] Otadžbine, takva je njena romantika. Koja buržoaska zemlja može da pruži umetniku takav poetičan potencijal, takve umetničke teme i likove? I ne čini li se, u poređenju s ovom veličanstvenom romantikom, malim i »provincijalnim« sav romantizam starog tipa, romantizam koji je pretstavljao »dopunu« prozaičnoj stvarnosti?

Potvrđivanje lepote našeg života pretstavlja, u prevodu s jezika estetike na jezik politike, potvrđivanje sovjetskog patriotizma, divnog bratstva i prijateljstva među narodima, rukovodeće istoriske uloge boljševičke partije, veličine socijalističkog rada, socijalističkog takmičenja, —tog komunističkog metoda izgradnje socijalizma, — potvrđivanje moralnopolitičkog jedinstva naroda, drugim rečima: boljševičke partijnosti naše književnosti.

Sovjetski književnici osetili su radost i ponos što je njihov rad dobio visoko priznanje u referatu V. M. Molotova. Ova ocena obavezuje naše pisce da prodru još dublje u naš život.

Pred književnošću stoji zadatak da stvori dela koja ocrtavaju naš današnji, posleratni život, stvaralački zamah staljinske petoletke, radne podvige sovjetskih ljudi. Nemamo još dela koja bi se mogla nazvati »Cementom« ili »Tankerom Derbentom« **našeg doba**, — dela koja bi odrazila socijalističko takmičenje u našim danima, ono što je **novo** u stahanovskom pokretu, **nov lik** radničke klase, ubrzanje procesa utiranja međa između fizičkog i umnog rada — procesa koji je tako karakterističan za našu posleratnu izgradnju. Uspesi naše književnosti zasad su, uglavnom, vezani s temama Velikog otadžbinskog rata, izuzev dela kao što su »Vitez Zlatne zvezde«, »Proleće u Sakenu« i neka druga. Ali i teme Otadžbinskog rata treba rešavati u organskoj vezi s istoriskim periodom koji zemlja preživljuje.

Što su ozbiljnije zasluge i uspesi sovjetske književnosti na komunističkom vaspitanju naroda, na otkrivanju idejnog smisla savremenih događaja i rada ljudi sovjetske epohe, to je književnicima jasnije koliko je još mnoštvo likova, tema, oblika naše stvarnosti koji nisu još poetski »osvojeni« i koji očekuju svoje ovaploćenje.

Teorija književnosti, socijalistička estetika samo će onda i zasluživati naziv **teorije, nauke**, kad ona postane aktivna stvaralačka snaga koja pomaže umetnicima da nalaze i otkrivaju poetske, romantičke mogućnosti i zakone naše žive socijalističke stvarnosti. Zato naš teoretski književni odred treba da pomogne Savezu sovjetskih pisaca i njegovom rukovodstvu da preurede rad na novim osnovima. U centru celog života i rada Saveza pisaca treba da bude **kolektivno umetničko** proučavanje naše složene, raznovrsne, stvarnosti koja se brzo kreće i menja.

Savez pisaca, njegovi organi, mnogobrojne sekcije i komisije dosad još ne igraju aktivnu ulogu u sve prisnijem i dubljem zbližavanju književnika sa savremenošću. Međutim svi naši najbolji književnici shvataju potrebu kolektivnih oblika dubokog, sistematskog književničkog proučavanja procesa žive stvarnosti. U jednom svom govoru (još 1946 godine) drug A. Fadejev podvukao je da je »cela stvar u tome da se kolektivnim stvaračkim sporazumevanjem navede umetnik, na temu, da mu se pomogne da je bolje vidi i bolje je ostvari u umetnosti«.

Leonid Leonov pozivao je pisce na zajedničko duboko promišljanje i proučavanje novih problema koji se pojavljuju pred našom književnošću i estetikom. »Hajdemo da tražimo to novo... u praksi našeg svakodnevnog rada. Hajdemo da prosudimo to zajedno: postoje takva uzvišenja koja pojedinac ne može da zauzme... Blaga svih budućih tema i inspiracija otsada će se nalaziti... u onoj prostranoj zemlji budućnosti čiji je gospodar Rad, divni ljudski rad koji preobražava lice sveta... Pisac [illegible]morati da pođe za njim (svoj[illegible]kom. — B. J.) u radionicu, [illegible]torijum, na skele veli[illegible]

15

JEDAN VEK VIŠEG PROSVEĆIVANJA U SRBIJI

Ovih dana je Beogradski univerzitet proslavljao sto i deset godina svoga postojanja. Ustvari, i strogo odmerujući datume i njihov pravi značaj, ova proslava bi se mogla uzeti kao jedno-stoleóni jubilej višeg prosvećivanja u Srbiji. I štaviše, ako bi se, u ovom vidu, hteo da proslavi jedan impozantan vremenski period traženja viših oblika prosvećivanja u jednoj mladoj i politički tek osamostaljenoj državi treba istaći da se težnja za uspostavljanjem više prosvete i pokušaji da se to i učini već javljaju još u samom toku trajanja nacionalne revolucije Srbije, u toku samog njenog Ustanka 1804-1815. Velika škola Dositeja Obradovića, koju on osniva u tek oslobođenom Beogradu još 1808 godine, nesumnjivo i neporecivo je početni datum u procesu višeg prosvećivanja u Srbiji. Ali njena kratkotrajnost — svega pet godina života — i prazan period od tri decenije do osnivanja Liceja u Beogradu, prekidaju kontinuitet u tome procesu i u izvesnoj meri otežavaju da se on, kao celina, sagleda u svih sto i četrdeset godina svoga trajanja. Prema tome, doista se može govoriti da od osnivanja Liceja u Beogradu, 1838, permanentno traje proces uspostavljanja i organizovanja više nastave u Srbiji, što će reći traženja i postupnog nalaženja univerzitetskih oblika nastave. I taj proces od Liceja, preko Velike škole, koja se osniva 1863, pa do 1905, kad se ostvaruje i Univerzitet, samo tako se i vidi tesno povezan sa današnjim Univerzitetom u Beogradu, koji, prema tome, s pravom danas proslavlja sto i deset godina njegova trajanja.

Treba udariti glasom na činjenicu da se taj proces nije završio 1905 formalnim osnivanjem pravoga Univerziteta. Toga datuma je u suštini samo Velika škola proklamovana Univerzitetom, ne menjajući skoro ni u čemu svoju dotadašnju bitnost. Drugim rečima, proces borbe za ostvarenje, pravih, sadržajnih, narodu celishodnih oblika višeg prosvećivanja i više nastave, nije u tome trenutku prestao. Težak i borbeni napor da se osvoje i obezbede pozicije za nauku na srpskim višim školama traje i dalje. Ustvari, on se sve više komplikuje ukoliko se sve oštrije sukobljavaju suprotnosti koje ga i uslovljavaju. Još od samoga početka, još iz Dositejeva vremena, u sukobu su, s jedne strane želje, potrebe i nužnosti da se postave temelji višem obrazovanju u mladoj Srbiji, i nepoverenje i strah prema nauci i kulturi koje, s druge strane, sve jasnije i sve odlučnije manifestovano pokazuju vladajući krugovi. Te suprotnosti su uočljive i u samoj srpskoj buržoaziji, koja, u svome usponu, spontano i zakonito nužno teži većem kulturnom osposobljavanju, ali ukoliko se ekonomski i politički sve jače ovlašćuje, te želje i potrebe i suzbija, sputava i ograničava. U krajnjoj liniji sve to rezultira u stalnome i oštrome naporu vladajućih krugova da se više škole, pa i Univerzitet kad je iz njih proizašao, podvrgnu interesima vladajućih i pretvore u režimske institucije.

Beogradski Univerzitet, od 1905, pa sve do sloma prve Jugoslavije, imao je da izdrži najtežu i najsuroviju fazu toga procesa. U periodu bezobzirnoga monarhofašizma, režim se upinjao da Univerzitet pretvori u duhovnu tvrđavu reakcije. Napori od mnogo decenija da se kroz više škole obezbedi samostalna nastava nauke i da se univerzitetskim obrazovanjem prošire kulturni horizonti narodu, koji napori u toku tog širokog razdoblja, i pored političko-reakcionarnih prepreka nisu ostali bez ozbiljnih rezultata, imali su u ovoj zadnjoj fazi da budu definitivno slomljeni. Monarhofašistički režimi nasilno su hteli da sa Univerziteta izgone svaku autonomiju nauke, da zabrane slobodnu i samostalnu naučnu misao na njemu, da ovu načine apolitičnom, što istovremeno znači i reakcionarnom, da je zatvore u tamnicu idealizma i mistike, što bi je automatski načinilo službenicom regresa i mračnjaštva, a sveukupno najviši forum za narodno prosvećivanje pretvorilo u antinarodnu instituciju.

Napredne snage naroda, međutim, ustale su u odbranu svoga Univerziteta. Kroz mlade svoje generacije koje je slao na Univerzitet da se u njemu osposobe za kulturnu i naučnu narodnu službu, narod je na samome Univerzitetu poveo borbu za slobodu i čistotu nauke, za naprednu naučnu misao. Vodeći oštru, tešku i krvavu borbu protiv zarobljavanja nauke, protiv nesavremenosti i mračnjaštva u nauci, za njenu samostalnost, čistotu i progresivnost, napredni studenti, pravi sinovi naroda, neizbežno su pretvorili tu borbu u izrazito naprednu političku akciju.

Borba beogradske napredne studentske omladine između dva svetska rata revolucionarnog je karaktera, jedna od onih prethodnih revolucionarnih borbenih faza preko kojih je Komunistička partija Jugoslavije kalila našega čoveka da se osposobi za veliki čin Narodne revolucije. Ta borba je doista jedinstven primer kako napredni studenti mogu da brane i da odbrane slobodu i progresivnost nauke i kako im se u toj borbi pridružuju i svi čestiti naučni radnici. Ako ih u onom trenutku na Univerzitetu nije bilo mnogo, dokaz je da ih režim tamo nije hteo da ima. Ali ukoliko ih je bilo, našli su se na strani studeneta u njihovoj borbi za pravo napredne nauke, za pravo naroda da se služi naukom, za narodna prava uopšte.

I tek se danas, godine 1948, može govoriti da je proces razvoja višeg prosvećivanja u Srbiji proces stvaranja i osposobljavanja Univerziteta u Beogradu da postane u punoj meri narodna velika škola nauke i znanja, pobedonosno završen. To je posledica pobede Narodne revolucije i socijalizma koji je ona uslovila, a koje su, među drugim revolucionarnim snagama pod zastavom Komunističke partije Jugoslavije, pripremali kroz svoju borbu i beogradski napredni studenti. Tako se ustvari Beogradski univerzitet aktivno povezuje sa Narodnooslobodilačkom borbom i Narodnom revolucijom, da tek u socijalizmu, koji se iz njih rađa i danas izgrađuje, postane u punoj meri i u punoj sadržini univerzalni narodni rasadnik prave nauke.

Glavni akcenat proslave stodesetogodišnjice Beogradskog univerziteta tu je i udarao. Iz svih jubilarnih govora i napisa isticala se jedna osnovna misao: Beogradski univerzitet i svi naši univerziteti, kao univerzitetske institucije u socijalističkoj stvarnosti treba što brže i što potpunije da otklone i poslednje tragove nezdrave naučne prošlosti na njima, da se oslobode svake apolitične, idealističke ili mističke naučne bludnje, da što potpunije i pouzdanije u nauci primenjuju neoborive naučne principe marksizma-lenjinizma. Beogradski univerzitet, i svaki univerzitet naše zemlje treba da neguju socijalističku nauku, preko koje će samo moći da budu aktivni pomagači izgradnje socijalizma, planski učesnici u njoj. Ali oni isto tako preko socijalističke nauke treba da odgajaju narodu naučni i kulturni podmladak, koji će uspostavljati i utvrđivati socijalističku kulturu u našoj zemlji. Oni to danas doista i mogu da ostvare jer narodna vlast u zemlji koja ostvaruje socijalizam pruža kulturi i nauci, njihovim institucijama i njihovim poslenicima, sva materijalna sredstva da plodonosno dejstvuju do maksimalnih dostignuća. Ta misao se nameće kao osnovni i vrhovni zaključak lepe i čestite proslave jednoga veka višeg prosvećivanja u Srbiji.

Milan BOGDANOVIĆ

Naši iseljenici u Australiji svečano su proslavili Dan Republike

U Sidneju su jugoslovenski iseljenici na svečan način proslavili naš narodni praznik 29 novembar. Po svome obimu i programu ova proslava imala je većeg uspeha od svih ranijih priredaba koje su organizovali naši iseljenici u Australiji.

Uoči Dana Republike prikazani su dokumentarni filmovi iz života nove Jugoslavije. Ova priredba izazvala je veliko interesovanje australiske javnosti i naših iseljenika.

Na dan 29 novembra otvorena je izložba jugoslovenske umetnosti, narodnih rukotvorina i knjiga, koja je trajala dva dana. Izložba je postigla veliki uspeh.

Istoga dana u prostorijama Okružnog odbora Saveza jugoslovenskih iseljenika u Sidneju održana je svečana proslava jugoslovenskog narodnog praznika, kojoj je prisustvovao veliki broj naših iseljenika. Svojim prisustvom na proslavi i oduševljenjem koje je među njima vladalo naši iseljenici još jedanput su pokazali svoju visoku svest i ljubav prema svome narodu i svojoj rodnoj zemlji.

PRIPREME ZA PROSLAVU STOGODIŠNJICE HRISTA BOTEVA U NAŠOJ ZEMLJI

Kulturno društvo Jugoslavija—Bugarska priprema svečanu akademiju povodom stogodišnjice rođenja velikog bugarskog revolucionarnog pesnika Hrista Boteva. Pored akademije u Beogradu, koja će se održati prvih dana januara meseca, proslava će se održati u svima glavnim gradovima naših republika: Zagrebu, Ljubljani, Skoplju, Cetinju, Sarajevu, i u Novom Sadu.

U okviru proslave, kulturno društvo Jugoslavija—Bugarska priprema i knjigu posvećenu Hristu Botevu, u izdanju »Prosvete«, državnog izdavačkog preduzeća Srbije.

On mora zato... da poznaje njegovu profesiju, koja pretstavlja prenosni kaiš što spaja njega sa celom socijalnom mašinom...

Naš posao postaje, na taj način, beskrajno prostran, i ja u tome vidim neizmerno povećanje sredstava naše umetnosti, što će se izraziti pre svega u nicanju novih boja i oblika, situacija i melodija, nepoznatih jučerašnjem umetniku«.

Nikada se još pred umetnicima nije nalazila tako složena, bogata, dinamička stvarnost, i zato se još nikada nije osećala tako oštra potreba za kolektivnim književničkim sporazumevanjem radi stvaralačkog razumevanja stvarnosti.

Baš ovo **kolektivno umetničko proučavanje** socijalističke stvarnosti imao je u vidu Gorki, kada je udruživao književnike oko takvih svojih poduhvata kao što su »Ljudi dveju petoletki«. Gorki je hteo da stavi stvar književničkog proučavanja života, novog u njemu, na ozbiljnu, duboku, naučno stabilnu osnovu. Gorki je učio pisce i kritičare da duboko studiraju činjenice života, da ih uopštavaju »prevodeći« ih u kategorije estetike i u žive likove umetničkog stvaralaštva. On je polazio od toga da po svojoj ozbiljnosti umetničko proučavanje stvarnosti ne samo da ne treba da izostaje iza naučnog, već i da treba da pretstavlja povezivanje umetničkih metoda i naučnih metoda. O tome je sanjao još Čehov, koji ima veoma interesantnu primedbu o srodstvu naučnog i umetničkog mišljenja i o njihovoj budućoj sintezi. Ova sinteza, objasnio je Čehov, pretstavljaće u budućnosti snagu kojoj neće biti [illegible]ravno. [illegible]og značajnog pisca postoji veći ili manji stepen naučnosti u karakteru njegovog proučavanja stvarnosti. Kolektivno proučavanje života u naše doba, nesumnjivo, treba da pretstavlja sintezu naučnog i umetničkog boljševičkog, partijnog mišljenja. Gorki je hteo da Savez pisaca postane centar takvog naučno umetničkog, partijnog proučavanja života, hteo je da rekonstruiše na odgovarajući način sav rad, ceo život naših književnih organizacija... Ovo književničko proučavanje stvarnosti treba da se, po mišljenju Gorkog, vidi u stalnom, i radnom najprisnijem stvaralačkom jedinstvu sa stručnjacima, naučnicima i praktičarima najraznovrsnijih oblasti naše izgradnje. Rad književnika na stvaranju zbornika »Ljudi dveju petoletki« interesovao je Gorkog ne samo u vezi s objavljivanjem tih zbornika već, pre svega, zbog toga što je taj rad doprinosio tome da se kod književnika odgaja navika napregnutog, pažljivog proučavanja života, ljudi, njihovog stava prema radu, što je obogaćivao živim utiscima, zapažanjima, stimulisao pojavu umetničkih dela koja hvataju novo u našoj stvarnosti. Gorki je hteo da stvaralačke diskusije o književnim temama postanu zaista **stvaralačke**, da književnici pretresaju književna pitanja i kao pitanja majstorstva, i kao pitanja živog života, da diskutuju, sa poznavanjem stvari, o tome šta je baš glavno, stvarno karakteristično u ovoj ili onoj konkretnoj činjenici, pojavi, procesu izgradnje komunizma, kakav je njegov politički ekvivalenat, njegova prava umetnička tema, kakva su izražajna sredstva najpodesnija za otkrivanje te teme.

Savez pisaca treba da na novoj osnovi obnovi ove **gorkovske tradicije** zbližavanja književnosti sa stvarnošću, idejno-političkog vaspitanja književnika. Samo ovo može da udahne zaista nov i zaista stvaralački život u rad sekcija, komisija, svih organa Saveza pisaca.

Savez pisaca treba da postane naučno-umetnički istraživački centar svoje vrste, koji radi u stalnom radnom kontaktu s raznim naučnim institutima, ministarstvima, društvenim organizacijama, fabrikama, kolhozima, — centar koji obavlja sav istraživački rad po planu koji razrađuje sekretarijat Saveza zajedno s stvaralačkim sekcijama i književno-umetničkim časopisima.

Mi ćemo dobiti snažan stvaralački stimulus za stvaranje novih dela, prisno vezanih za borbu za staljinske petoletke, za životne probleme izgradnje komunizma. Književna sredina biće pravi idejno-stvaralački faktor za književnike, i novi pisci, kad uđu u ovu sredinu, neće više gubiti ono najvažnije s čime ulaze u književnost i što često gube kad postanu profesionalci: vatreno, strasno poznavanje naše stvarnosti. I onda neće već biti mogućnosti za pojavu otkinutih od života, sholastičkih, pseudoromantičnih i drugih apstraktnih konstrukcija. Književnost i njena teorija sve će aktivnije prodirati u sve oblasti našeg života, otkrivajući utoliko dublje njegovu herojsku revolucionarnu romantiku, ukoliko temeljnije bude poznavanje čitave realne svakidašnjice, veličanstvene svakidašnjice socijalističkog rada, koji preobražava svet pod nadahnutim rukovodstvom Partije Lenjina-Staljina.

V. JERMILOV

„SVOBODA" — NOV MESEČNI ČASOPIS KORUŠKIH SLOVENACA

U Celovcu je počeo da izlazi mesečni časopis »Svoboda«, politička i kulturna revija koruških Slovenaca. Za časopis je napisao pozdravnu pesmu Oton Župančič, a pozdravne reči napisali su mnogi drugi poznati slovenački pisci. Časopis, koji izlazi na 32 strane, donosi članak o 29 novembru, danu postanka nove Jugoslavije, zatim govor Edvarda Kardelja: »Priključenje Slovenačke Koruške Jugoslaviji bilo bi u interesu mira i dobrih susedskih odnosa između Austrije i Jugoslavije«, članak dr Mirka Cvitera: »Stogodišnja borba za slovenačke škole u Koruškoj«, članak dr Franka Cvitera: »Za ravnopravnost našeg jezika« itd. Časopis posvećuje jedan članak tridesetogodišnjici smrti Ivana Cankara i donosi, pod naslovom »Velika ofanziva«, reportaže o naporima jugoslovenskih naroda za ostvarenje Petogodišnjeg plana.

Poslednji slovenački literarni časopis koji je izlazio u Celovcu bio je »Kres«, koji je prestao da izlazi pre sedamdeset godina.

DELATNOST EKIPA POJEDINIH INSTITUTA SRPSKE AKADEMIJE NAUKA

Naučne ekipe Etnografskog instituta Srpske akademije nauka proučile su običaje naroda iz sela Markovca, Lapova i Novog Sela, upoznale se sa svadbenim običajima i prikupile materijal koji omogućuje poznavanje pečalbarstva i narodne medicine u tim krajevima. Na bazi podataka ovih ekipa omogućena je izrada iščezle narodne nošnje šumadiskog i moravskog tipa. Prikupljen je interesantan materijal o seoskim naseljima i arhitekturi u selima i gradovima Vojvodine, o načinu gradnje srednjevekovnih gradova i seoskih kuća u Šumadiji, zapadnoj i jugoistočnoj Srbiji. Kod Prizrena vršena su ispitivanja naselja i porekla stanovništva ovog kraja, a u oblasti Levče i Podgore prikupljeni su novi podaci o narodnoj poeziji i običajima, koji su među narodom ovih krajeva poznati pod imenom »Lazarice«. Ekipe Etnografskog instituta prešle su granice svoje republike i izvršile etnografska ispitivanja na teritoriji Crnogorskog i Dubrovačkog primorja. Bogatu naučnu građu iz slikarstva i arhitekture našle su ekipe Arheološkog instituta Srpske akademije nauka radeći u manastiru Veluću. Pored proučavanja starih rukopisa u Zagrebu i Ljubljani, naučni radnici ovog instituta ispitali su srednjevekovne tvrđave u Kruševcu, Paraćinu, Sokogradu Aleksincu i Skoplju. Za poznavanje slovenskih nakita od velike su vrednosti podaci iz muzeja u Splitu. Podaci koji su prikupljani u manastirima iz okoline Prokuplja i Trstenika omogućuju dublje poznavanje našeg fresko-slikarstva. Arheolozi Instituta vršili su istraživanja srednjovekovnog zamka u Gornjem gradu u Beogradu.

Članovi ekipa Istoriskog instituta za vreme boravka u Dubrovniku ispitivali su dokumenta vezana za kulturu Dubrovnika od petnaestog do šesnaestog veka, za dubrovačke slikare, esnafe, njihove trgovačke veze sa Srbijom, Dalmacijom, Italijom i njihove međusobne uticaje. Iz Gradskog arhiva u Dubrovniku prikupljena je građa za privrednu istoriju Dubrovnika u vreme Francuske revolucije. Radeći u Gradskom arhivu na Cetinju, istoričari su se upoznali s odnosima Crne Gore i Srbije, dok je u Sarajevskom arhivu proučen istoriski materijal o revolucionarnim omladinskim pokretima. U Zagrebu i Novom Sadu prikupljena je građa za naučni rad: »Odjeci stare grčke književnosti u srpskoj i hrvatskoj književnosti«.

Članovi ekipa Instituta za proučavanje književnosti prikupili su podatke o prepisci Petra Petrovića Njegoša s austriskim vlastima i o vezama velikog crnogorskog pesnika sa oslobodilačkim pokretima u Primorju. Naučni radnici ovog Instituta obišli su biblioteke u Zagrebu i Ljubljani da bi popunili bibliografiju srpskih knjiga u osamnaestom veku.

MAĐARSKO NARODNO POZORIŠTE U SUBOTICI

Od oslobođenja do danas Mađarsko narodno pozorište u Subotici dalo je oko 450 pretstava pred više od 145.000 gledalaca. Naročitu aktivnost pozorište je pokazalo u organizovanju gostovanja za mađarsku nacionalnu manjinu po raznim selima i gradovima Vojvodine. Umetnički ansambl pozorišta, sastavljen uglavnom od članova mađarskih amaterskih grupa iz cele Vojvodine, postigao je u ove tri godine značajan napredak.

Mađarsko narodno pozorište u Subotici prikazalo je, pored ostalih dela, Nušićeve komedije »Sumnjivo lice« i »Gospođa ministarka«, komade Konstantina Simonova »Ruski ljudi« i »Rusko pitanje«, zatim »Đavoljeg učenika« od Bernarda Šoa i »Ludaš Maći« od mađarskog književnika Morica Žigmonda.

Pozorište će organizovati na proleće veću turneju po Vojvodini i Slavoniji i posetiće mesta i sela u kojima žive Mađari.

Početkom januara sledeće godine osnovaće se pri Mađarskom narodnom pozorištu u Subotici dramski studio. Posle tri godine teoretskog i praktičnog rada iz studija će izići novi kadrovi za pozorište i mađarske diletantske grupe u Vojvodini.

OTVARANJE SREDNJE DRAMSKE ŠKOLE U SARAJEVU

Početkom januara 1949 otvoriće se u Sarajevu srednja dramska škola. To će biti prva škola ove vrste u Bosni i Hercegovini.

Kao jedna od glavnih teškoća u radu Sarajevskog i Banjalučkog pozorišta osećao se nedostatak glumačkog i stručnog kadra. Sem toga, nameće se potreba što skorijeg otvaranja stalnih pozorišta u Mostaru, Zenici, Tuzli i drugim gradovima a s tim u vezi i potreba što bržeg sistematskog uzdizanja novih pozorišnih kadrova. Za razvitak pozorišta u Bosni i Hercegovini veliki značaj imaju dramske sekcije kulturno-umetničkih društava, koje u pojedinim mestima nadoknađuju pozorišta. Dramska škola u Sarajevu okupljaće i uzdizaće pozorišne umetnike u prvom redu iz širokih redova pozorišnih amatera Bosne i Hercegovine. Povećavajući kadar pozorišnih radnika ona će omogućiti proširenje mreže pozorišta u ovoj republici, čime će se istovremeno ojačati i rad amaterskih pozorišnih grupa.

Pedesetogodišnjica umjetničkog rada Josipa Hacea

Ovih dana navršilo se pedeset godina umjetničkog rada splitskog kompozitora i dirigenta Josipa Hace koji je još kao učenik splitske reali 1898, komponovao pjesmu Branka B dičevića »Kad mlidijah umreti«. doba tuđinske vladavine i nas stvaranih razmirica među našim n dima, Josip Hace je pokazao s slobodoumne težnje time što je p ponovao pjesmu baš onog sr pjesnika koji je prvi počeo da narodnim jezikom i izrazio na težnje naroda.

Završivši muzički konservat u Italiji, gdje mu je u Pesaru telj bio Pietro Maskanji, koji je emu imao vrlo dobro mišljenje, se vratio u Split, gdje je, pored stav- ničkog rada, vodio najpozna dal- matinsko pjevačko društvo voni- mir« (osnovano 1884), a kas glaz- beno društvo »Guslar«. prvog svjetskog rata Hace je ko novao niz poznatih djela, od h: tri štampane zbirke solo pjes kan- tatu »Noć na Uni« (tekst Bada- lića) i »Exodus (tekst Vla ra Na- zora); od instrumentalnih a »Žet- vu«, nekoliko prigodnih pozicija i operu »Povratak« u jed činu s intermecom, u kojoj je u sto dota- dašnjih operskih motiva eudalnog doba obradio motiv iz vremenog života radnih masa.

Prvobitni uticaj tali je muzike — naročito verizma — je u toku rada savlađivao, i u n vim djelima dolazi do izražaja a narodna melodika. Te njegove me postale su popularne u svim kr ima Jugoslavije. Između dva rat išla mu je i četvrta zbirka pjesam alade »Lem Edim« i »Selim beg« kst J. Jovanovića-Zmaja) i nekol zbirki kompozicija za zborove, a d kompozitora se nalazi još niz ičkih obrada narodnih melodija, ka zbirka »Kroz moju otadžbinu«. U m razdoblju nastala je i njegov pera »Adel i Mara« po eposu Luk Botića, koja je prvi put izvedena Ljubljani 1932 godine. Bavio se i r m na muzičkoj nauci.

Josip Hace, koji početkom ovoga vijeka komponovao popularnu borbenu pjesmu »Padaj o i nepravdo, narod ti je sudit n« (tekst Josipa Smodlake), koja s mnogo pjevala u toku oslobodilačk rata, prišao je u sudbonosnim dan a narodnooslobodilačkom pokretu. decembru 1943 predsjedavao je nferenciji kulturnih radnika i u nika na oslobođenom Hvaru, sa je je upućen proglas sa pozivom ulturnim radnicima da učestvuju u lobodilačkoj borbi.

Posle evakua Srednjedalmatinskih otoka Hac je s evakuisanim stanovništvom šao najpre u Južnu Italiju, gdje su le neke jugoslovenske baze, a od e, u egipatsku pustinju El Šat, g je razvio neumoran rad, sudjeluju u organizovanju kulturno-umjetn og rada u logoru naših izbjeglica. Z odinu i po dana zbor pod njegovi vođstvom izveo je oko stotinu kon ata naših borbenih partizanskih i rodnih pjesama, o kojima je s nanjem pisala saveznička štampa od kojih su neki snimljeni na ploče, emitovani sa savezničkih radio stanica. U vrijeme oslobodilačke borbe Josip Hace je stvorio nova muzička djela. »Dvije partizanske rukoveti« i »Zbirku obrađenih 30 partizanskih pjesama«. Po povratku u oslobođenu zemlju Hace je sa zborom istupio u mnogim gradovima Dalmacije a prije raspuštanja zbora i u Zagrebu prilikom zasjedanja ZAVNOH-a.

Posle oslobođenja narod Splita izabrao je Hacea za svog pretstavnika u narodnoj vlasti a splitsko Radničko kulturno-umjetničko društvo »Jedinstvo« za predsjednika. Josip Hace je posle oslobođenja napisao nekoliko zbirki pjesama i zborove, zbirku od pet partizanskih pjesama, tri rukoveti obrađenih narodnih pjesama iz Makedonije, Koruške i Dalmacije, Havajsku vokalnu svitu, »Žetveni vijenac« i balet uz solo i zborno pjevanje.

Pedesetogodišnjica rada zasluženog trudbenika na polju muzike i učesnika u oslobodilačkoj borbi svečano je proslavljena u Splitu. Kulturno-umjetničko društvo »Ivan Lozica« izdalo je ukusno opremljenu spomenicu o životu i radu Josipa Hacea. Narodna fronta Splita priredila je, pod pokroviteljstvom ministra Savezne vlade druga Vicka Krstulovića, svečanu pretstavu Haceove opere »Adel i Mara« u Narodnom kazalištu. Ovom proslavom naša zemlja odala je zasluženo priznanje Josipu Haceu, požrtvovanom trudbeniku naše muzičke umetnosti.

NARODNI UNIVERZITETI U VOJVODINI

Rad narodnih univerziteta u Vojvodini iz dana u dan je bolji i uspešniji. U Vojvodini su prošle godine radile 52 narodna univerziteta. Pripadnici nacionalnih manjina imali su šest narodnih univerziteta (Mađari 4, Slovaci i Rusini po jedan). U onim mestima gde je stanovništvo izmešano, predavanja su održavana na srpskom jeziku i na jeziku nacionalne manjine tog mesta. Pored narodnih univerziteta prošle godine radilo je i 79 predavačkih sekcija.

Ove godine u Vojvodini radi preko 80 narodnih univerziteta i 92 predavačke sekcije. Najviše narodnih univerziteta ima u Bačkoj (u Bačkotopolskom srezu 9, u Novosadskom 7 itd.) U mnogim mestima uprave narodnih univerziteta nisu poklonile dovoljno pažnje organizovanju tečajeva i predavanja. Tako se u Subotici dogodilo da se rad narodnog univerziteta ograničio samo na tečajeve, dok u vremenu od četiri meseca nije održano nijedno predavanje.

Na narodnim univerzitetima u Vojvodini ove godine održano je 1.276 popularno-naučnih predavanja, 288 predavanja o zadrugarstvu i 2.496 političkih predavanja. Predavanjima je prisustvovalo preko 7.000 slušalaca.

BIBLIOGRAFIJA

Tanasije Mladenović: **Pesme.** Osim ciklusa »Srce [illegible]nja« (1937—38), ova zbirka obuhvata pesme pisane tokom narodnooslobodilačke borbe i posle oslobođenja. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 45 dinara.

Marko [illegible]ranješević: **Velika smjena.** Pjesme. U ovu zbirku unesene su, uglavnom, pesme pisane za vreme rata i posle oslobođenja. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena [illegible] dinara.

Siniša Paunović: **Pusta zemlja.** Roman iz vremena okupacije u Prvom svetskom ratu. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena [illegible] dinar.

Adam Mickjević: **Dziady** (»Zadušnice«). Čuveno dramsko delo velikog poljskog pesnika, protkano lirskim i epskim elementima, u kome je opevana ljubav prema slobodi i mržnja na neprijatelje naroda. »Klasično kazalište«, izdanje Nakladnog zavoda Hrvatske, Zagreb, 1948. Cena 98,50 dinara.

Petar Jilemnjicki: **Neorano polje.** Roman jednog od najpoznatijih savremenih čehoslovačkih pisaca. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 80 dinara.

F. Hashačih: **O mogućnosti saznanja sveta.** Priručnik iz marksističko-lenjinističke teorije saznanja. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 11,50 dinara.

K. D. Ušinski: **Maternji jezik u osnovnoj školi.** Knjiga poznatog ruskog pedagoga iz druge polovine XIX veka, osnivača nauke o vaspitanju u Rusiji i smelog reformatora školske nastave. »Pedagoška biblioteka«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 39 dinara.

N. Vretenjikov: **Volođa Uljanov.** Sećanja na mladost V. I. Lenjina. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 12 dinara.

Gvido Tartalja: **Naše more.** Pesme za pionire. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 15 dinara.

Narodne junačke pesme o Kraljeviću Marku. »Knjiga za omladinu«, izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 26 dinara.

A. S. Puškin: **Bajka o mrtvoj carevoj kćeri i o sedmorici vitezova.** Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 8,50 dinara.

R. Kipling: **Riki-tiki-tavi.** Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 6,50 dinara.

A. Kuprin: **Bela pudlica.** Knjiga za decu. Izdanje »Prosvete«, Beograd, 1948. Cena 9,50 dinara.

Revizori i škole

U nizu primera nemarnog odnosa pojedinih revizora prema rasturanju naše štampe, od kojih su neki već izneti u ranijim brojevima »Književnih novina«, nalazi se i slučaj revizora Invalidskog podjetja »Jugoreklam« u Ljubljani.

Glavni grad Narodne Republike Slovenije — Ljubljana, kulturni centar Republike, preko revizora Invalidskog podjetja »Jugoreklam« dobija samo 220 primeraka »Književnih novina«. Međutim, Peta gimnazija u Ljubljani, nezavisno od tamošnjeg revizora, početkom decembra pretplatila se na list i prima 80 primeraka »Književnih novina«.

Primer ove gimnazije rečito govori o realnom tiražu koji bi trebalo da bude postignut u Ljubljani, uključujući ostale gimnazije i mnoge druge kulturne ustanove grada.

A. P.

SAOPŠTENJE ADMINISTRACIJE

Obaveštavaju se pretplatnici i revizori da je promenjen broj tekućeg računa »Književnih novina« kod Narodne banke i da će se od 1 januara 1949 godine voditi pod brojem 1-9060378.

★

Mole se svi pretplatnici, koji nisu obnovili pretplatu za 1949 godinu da pošalju novac putem čekovne uplatnice br. 1-9060378.

UREDNICI:
Jovan Popović, Čedomir Minderović i Marijan Jurković

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 67.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.